

TRƯỜNG ĐẠI HỌC HOA LƯ
KHOA SƯ PHẠM TIỂU HỌC – MẦM NON

**BÁO CÁO KẾT QUẢ THỰC HIỆN
ĐỀ TÀI NGHIÊN CỨU KHOA HỌC SINH VIÊN**

**GIÁ TRỊ NỘI DUNG VÀ NGHỆ THUẬT TÁC PHẨM
CÂY CAM NGỌT CỦA TÔI CỦA JOSÉ MAURO DE VASCONCELOS**

Chủ nhiệm đề tài: VŨ THỊ THẢO

Lớp: D15TH3

Ngành: GIÁO DỤC TIỂU HỌC

NINH BÌNH, 2025

TRƯỜNG ĐẠI HỌC HOA LƯ
KHOA SƯ PHẠM TIỂU HỌC – MẦM NON

BÁO CÁO KẾT QUẢ THỰC HIỆN
ĐỀ TÀI NGHIÊN CỨU KHOA HỌC SINH VIÊN

GIÁ TRỊ NỘI DUNG VÀ NGHỆ THUẬT TÁC PHẨM
CÂY CAM NGỌT CỦA TÔI CỦA JOSÉ MAURO DE VASCONCELOS

Chủ nhiệm đề tài: **VŨ THỊ THẢO**

Các thành viên: **ĐIỀN MINH TRANG**

HÀ KIỀU TRANG

TẠ NGỌC THIÊN TRANG

Lớp: **D15TH3**

Người hướng dẫn khoa học: **ThS. BÙI THỊ HỒNG**

Xác nhận của GV hướng dẫn
(Họ, tên và chữ ký)

Chủ nhiệm đề tài
(Họ, tên và chữ ký)

ThS. Bùi Thị Hồng

Vũ Thị Thảo

NINH BÌNH, 2025

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Tổng quan tình hình nghiên cứu	1
2. Tính cấp thiết của đề tài	4
3. Mục tiêu nghiên cứu	5
4. Đối tượng nghiên cứu	5
5. Phạm vi nghiên cứu	5
6. Cách tiếp cận và phương pháp nghiên cứu	5
NỘI DUNG	6
Chương 1: GIÁ TRỊ NỘI DUNG TÁC PHẨM <i>CÂY CAM NGỌT CỦA TÔI</i> CỦA JOSÉ MAURO DE VASCONCELOS	6
1.1. Khái quát về tác giả José Mauro de Vasconcelos và tác phẩm <i>Cây cam ngọt của tôi</i>	6
1.1.1. Tác giả José Mauro de Vasconcelos	6
1.1.2. Tác phẩm <i>Cây cam ngọt của tôi</i>	7
1.2. Giá trị nội dung tác phẩm <i>Cây cam ngọt của tôi</i> của José Mauro de Vasconcelos	9
1.2.1. Nhân vật “tôi” với tuổi thơ đầy nước mắt	9
1.2.2. Phép màu từ tình yêu thương	19
1.2.3. Những bài học cuộc sống	27
Tiểu kết chương 1	35
Chương 2: GIÁ TRỊ NGHỆ THUẬT TÁC PHẨM <i>CÂY CAM NGỌT CỦA TÔI</i> CỦA JOSÉ MAURO DE VASCONCELOS	36
2.1. Nghệ thuật xây dựng cốt truyện	36
2.1.1. Tổ chức cốt truyện	36
2.1.2. Xây dựng tình huống truyện	38

2.2. Nghệ thuật xây dựng nhân vật.....	41
2.2.1. Miêu tả hành động.....	42
2.2.2. Ngôn ngữ đối thoại.....	43
2.2.3. Miêu tả nội tâm nhân vật.....	47
2.3. Ngôn ngữ nghệ thuật.....	52
2.3.1. Ngôn ngữ trần thuật	52
2.3.2. Giọng điệu trần thuật.....	57
Tiểu kết chương 2.....	63
KẾT LUẬN.....	64
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	66

MỞ ĐẦU

1. Tổng quan tình hình nghiên cứu

José Mauro de Vasconcelos (1920-1984) là một trong những tác giả tiêu biểu của nền văn học hiện đại Brazil. Một trong những cuốn sách nổi tiếng nhất của ông là tiểu thuyết mang màu sắc tự truyện: *Cây cam ngọt của tôi* (Meu Pé de Laranja Lima). Tác phẩm gây ấn tượng bởi khả năng khắc họa sâu sắc diễn biến tâm lí nhân vật và nghệ thuật tả cảnh sống động. Cuốn sách được xuất bản lần đầu vào năm 1968 và được đưa vào giảng dạy trong chương trình tiểu học của Brazil, được bán bản quyền cho hai mươi quốc gia và chuyển thể thành phim điện ảnh.

Thiên truyện của José Mauro de Vasconcelos đã thu hút sự quan tâm của độc giả nhiều nước trên thế giới. Ở Việt Nam, hầu hết các bài viết đăng tải trên các báo, tạp chí, website... đều bày tỏ sự ngưỡng mộ, ngợi ca đối với cây bút tài năng này. Trong đó, nhiều bài viết đã đề cập đến nội dung của tiểu thuyết *Cây cam ngọt của tôi*, như:

Trong mục giới thiệu sách trên Website, Nhà sách Nhã Nam đã chia sẻ những cảm nhận chân thực về nội dung của tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi*: “Mở đầu bằng những thanh âm trong sáng và kết thúc lắng lại trong những nốt trầm hoài niệm, *Cây cam ngọt của tôi* khiến ta nhận ra vẻ đẹp thực sự của cuộc sống đến từ những điều giản dị như bông hoa trắng của cái cây sau nhà và rằng cuộc đời thật khôn khổ nếu thiếu đi lòng yêu thương và niềm trắc ẩn” [14].

Bài viết *Cây cam ngọt của tôi: Bảo vệ sự ngây thơ của thế giới* của tác giả Nữ Lâm đăng trên Báo Tuổi Trẻ (ngày 07/01/2021) đã giới thiệu nội dung của cuốn sách và nhấn mạnh: “Tác phẩm không chỉ là hành trình hướng thiện của một đứa trẻ mà còn là cuộc chiến thu nhỏ diễn ra ở chốn tận cùng, nơi con người chống lại sự tàn nhẫn của cuộc đời để bảo vệ sự ngây thơ của thế giới” [15].

Trong bài tham dự cuộc thi *Viết về cuốn sách yêu thích của bạn* của Trần Bảo Ngọc đăng trên Báo Phụ Nữ Thủ Đô (ngày 22/9/2022), tác giả đã giới thiệu nội dung chính của cuốn sách *Cây cam ngọt của tôi* và đưa ra những cảm nhận, đánh giá về nội dung và hình thức của tác phẩm [18].

Tác giả Song Anh có bài *Cây cam ngọt của tôi: Lời thủ thi của trẻ thơ* đăng

trên Báo Nhân Dân (ngày 15/04/2023). Bài viết trình bày những nhận định, cảm nhận về nội dung, những bài học của tác phẩm và khẳng định các bậc làm cha mẹ cần phải lắng nghe, thấu hiểu trẻ, dạy trẻ bằng tình yêu thương thay vì những trận đòn roi [16].

Báo Dân Trí (ngày 23/05/2023) có bài *Cây cam ngọt của tôi: Khi một cậu bé khám phá nỗi đau và tình yêu thương* của tác giả Tô Sa đã nêu lên cảm nhận sau khi đọc tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi*. Đọc tác phẩm, tác giả có một trải nghiệm khác về nỗi đau thể xác lẫn tinh thần mà cuộc sống có thể áp đặt lên một đứa trẻ. Nhưng trên hết, sự cảm thông và tình yêu thương sẽ chữa lành tất cả đắng cay [20].

Qua bài viết *Cây cam ngọt của tôi: Hành trình bước qua nỗi đau và khám phá vị ngọt tình yêu thương* đăng trên Báo Thanh Hoá (ngày 09/06/2023), tác giả Hoàng Linh đã giới thiệu về nhà văn José Mauro de Vasconcelos và nội dung tác phẩm. Bài viết gửi gắm đến các bậc làm cha mẹ đang trên hành trình nuôi dạy con cái một thông điệp: “Trẻ con như những chồi non xinh đẹp, mơn mớn sức sống nhưng dễ bị tổn thương giữa phong ba, bão táp cuộc đời. Quá trình nuôi dưỡng, chăm sóc đứa trẻ ấy khôn lớn, trưởng thành cần có tình yêu thương, kiên trì, nhẫn nại, bao dung, sẻ chia” [13].

Trang vnexpress.net (ngày 05/8/2023) với bài viết *Cây cam ngọt của tôi - tiếng lòng trẻ thơ* của tác giả Gia Khánh đã giới thiệu nội dung chính và những cảm nhận về tác phẩm [12].

Bên cạnh đó, một số bài viết trình bày cảm nhận, đánh giá về tác phẩm trên phương diện nghệ thuật, như:

Tác giả Thụy Oanh với bài *Bài học lớn từ cậu bé nghèo* đăng trên trang Tạp chí Tri thức (ngày 03/1/2021) đã giới thiệu về cuốn tiểu thuyết *Cây cam ngọt của tôi* và khẳng định tình yêu thương có vai trò vô cùng quan trọng trong cuộc sống. Đồng thời bài viết cũng trình bày những cảm nhận về ngôn ngữ, giọng điệu trần thuật độc đáo của nhà văn José Mauro de Vasconcelos [17].

Bài viết *Cây cam ngọt của tôi - tiếng lòng trẻ thơ* của tác giả Gia Khánh đăng trên trang vnexpress.net (ngày 05/8/2023) với đã khẳng định cuốn tiểu thuyết

Cây cam ngọt của tôi là tác phẩm thành công nhất của José Mauro de Vasconcelos [12].

Trang Yêu văn học (ngày 21/2/2024) với bài viết *Tóm tắt tác phẩm Cây cam ngọt của tôi* của Đông Đông đã chỉ ra những nét đặc sắc về nghệ thuật và bài học rút ra từ tiểu thuyết. Bài viết khẳng định: *Cây cam ngọt của tôi* là một tác phẩm đầy ý nghĩa, không chỉ mang lại cái nhìn sâu sắc về mối quan hệ giữa con người và thiên nhiên mà còn chứa đựng những bài học quý giá về cuộc sống, tình bạn và sự trưởng thành. Đây là một tác phẩm đáng đọc và suy ngẫm, có sức ảnh hưởng lâu dài đối với mỗi độc giả” [11].

Một số bài viết nên lên cảm nhận về nhân vật trong tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi*, như:

Trên Báo Phụ Nữ Thủ Đô (ngày 22/9/2022) có bài tham dự cuộc thi *Viết về cuốn sách yêu thích của bạn* của Trần Bảo Ngọc đã khẳng định cuốn sách đã khai thác được trọn vẹn tâm lí nhân vật, nhấn mạnh được giá trị to lớn của tình yêu thương [18].

Bài *Bức tranh tuổi thơ đầy màu sắc trong Cây cam ngọt của tôi* của Khánh Trần đăng trên Báo Giáo dục và Thời đại (ngày 24/03/2023) đã nêu lên những cảm nhận về tuổi thơ của cậu bé Zezé: “Những câu chuyện về tuổi thơ luôn có sức hấp dẫn, thu hút các độc giả, chạm đến trái tim họ bằng dòng hồi tưởng về thời ấu thơ ngập tràn kỉ niệm” và khẳng định tài năng của tác giả: “Tác giả José Mauro de Vasconcelos đã đưa người đọc sống lại kí ức tuổi thơ với tâm hồn trong veo ấm áp, luôn khát khao yêu thương và được yêu thương” [19].

Có thể nói, tác giả José Mauro de Vasconcelos và tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi* của ông đã nhận được sự quan tâm của đông đảo bạn đọc. Nhìn chung, các bài viết đều khẳng định chiều sâu giá trị của tác phẩm và rút ra những thông điệp ý nghĩa đối với cuộc sống. Tuy nhiên, trong khả năng bao quát tài liệu có liên quan đến đề tài, chúng tôi chưa tiếp cận được với công trình nào nghiên cứu chuyên sâu về tiểu thuyết *Cây cam ngọt của tôi* của José Mauro de Vasconcelos. Thiên truyện vẫn còn rất nhiều điều cần được khai thác, khám phá. Song, những nguồn tư liệu trên đây sẽ là gợi dẫn quý báu, cung cấp những cách nhìn, quan

điểm đánh giá về tác phẩm và tác giả José Mauro de Vasconcelos, tạo cơ sở, điều kiện tiền đề để nhóm tác giả đề tài triển khai nghiên cứu vấn đề.

2. Tính cấp thiết của đề tài

Macxim Gorki đã từng nói: “Văn học giúp con người hiểu được bản thân mình, nâng cao niềm tin vào bản thân mình và làm nảy nở ở con người khát vọng vươn tới chân lí”. Văn học nói chung, văn học thiếu nhi nói riêng là nền tảng, nguồn gốc hình thành và nuôi dưỡng tâm hồn con người từ thuở ấu thơ. Thông qua những hình tượng văn học đầy tính thẩm mỹ, mỗi tác phẩm mở ra trước mắt các em một chân trời mơ ước với cuộc sống tràn ngập, chan hòa ánh sáng của cái Chân, Thiện, Mỹ. Đến với văn học, trẻ em được bồi dưỡng về tâm hồn, tình cảm, được phát triển tư duy – đặc biệt là tư duy hình tượng, cảm nhận được vẻ đẹp của ngôn từ nghệ thuật, được trau dồi về vốn sống, vốn tri thức văn học, được rèn luyện về ngôn ngữ và phát triển nhân cách toàn diện. Văn học thiếu nhi là dòng sữa ngọt ngào nuôi dưỡng các em khôn lớn, trưởng thành.

Ở khắp nơi trên trái đất, trẻ em ngày càng được quan tâm, văn học viết cho các em cũng ngày càng được coi trọng. Nền văn học thiếu nhi của nhân loại rất phong phú, mỗi tác phẩm văn học của mỗi dân tộc đều mang đậm dấu ấn của thiên nhiên, đất nước và cuộc sống của con người nơi đó. Tuy nhiên, những tác phẩm văn học có giá trị luôn gặp nhau ở một điểm là cùng hướng về mục đích nhân văn. Bởi vậy, ngoài những tác phẩm văn học trong nước, các tác phẩm văn học nước ngoài đã trở thành một nội dung quan trọng trong chương trình giáo dục của nhà trường tiểu học và mầm non ở Việt Nam hiện nay. Có thể nói, văn học thiếu nhi nước ngoài đã khẳng định được những tiềm năng to lớn của con người về trí tuệ, lòng nhân ái, khả năng khám phá và chinh phục thiên nhiên, cải tạo xã hội và sáng tạo ra cái mới.

Nói đến các tác giả văn học thiếu nhi thế giới, không thể không nhắc đến José Mauro de Vasconcelos (1920 - 1984), một nhà văn người Brazil. Tác phẩm nổi tiếng nhất của ông là tiểu thuyết mang màu sắc tự truyện *Cây cam ngọt của tôi*. Thiên truyện ra mắt lần đầu ở Brazil năm 1968, nhanh chóng trở thành cuốn sách bán chạy nhất trong lịch sử văn học nước này. Tác phẩm được đưa vào

chương trình giáo dục tiểu học của Brazil, được bán bản quyền cho hơn 20 quốc gia, chuyển thể thành phim điện ảnh. Bản dịch tiếng Việt của cuốn sách cũng được đông đảo độc giả Việt Nam đón nhận, được tái bản nhiều lần và “luôn giữ sức nóng trên các diễn đàn văn học”. Đây là cuốn sách làm độc giả sống trong nhiều cung bậc cảm xúc đan xen, vừa ấm áp vừa như có điều gì vỡ vụn. Vì vậy, nó không chỉ là một tác phẩm dành cho thiếu nhi mà dành cho cả người lớn để thấu hiểu và không làm tổn thương những trái tim non trẻ.

Với lòng ngưỡng mộ tài năng của José Mauro de Vasconcelos, sự yêu thích tác phẩm và xuất phát từ niềm đam mê văn học, chúng tôi chọn đề tài: **Giá trị nội dung và nghệ thuật tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi* của José Mauro de Vasconcelos** để nghiên cứu. Đồng thời, việc nghiên cứu đề tài là cơ hội quý báu để chúng tôi rèn luyện, trau dồi các kỹ năng cảm thụ văn học, góp phần nâng cao hiệu quả của hoạt động nghề nghiệp sau này.

3. Mục tiêu nghiên cứu

Đề tài chỉ ra những nét đặc sắc về nội dung và nghệ thuật trong tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi* của José Mauro de Vasconcelos. Từ đó, đề tài góp phần khẳng định vị trí và những đóng góp của nhà văn José Mauro de Vasconcelos trong sự phát triển của nền văn học thiếu nhi Brazil và thế giới.

4. Đối tượng nghiên cứu

Giá trị nội dung và nghệ thuật tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi* của José Mauro de Vasconcelos.

5. Phạm vi nghiên cứu

Trong khuôn khổ của đề tài, chúng tôi chọn khảo sát chính trên bản dịch tiếng Việt: *Cây cam ngọt của tôi* của José Mauro de Vasconcelos, do Nguyễn Bích Lan – Tô Yên Ly dịch, Nxb Hội nhà văn, 2024.

6. Cách tiếp cận và phương pháp nghiên cứu

6.1. Cách tiếp cận

Tiếp cận lí thuyết - Ứng dụng.

6.2. Phương pháp nghiên cứu

Đề tài sử dụng một số phương pháp nghiên cứu chủ yếu sau:

- Phương pháp thống kê, phân loại: khảo sát, thống kê và phân loại các giá trị nội dung và nghệ thuật đặc sắc của tác phẩm.
- Phương pháp phân tích: phân tích chi tiết, hình ảnh tiêu biểu, làm sáng tỏ các luận điểm về giá trị nội dung, nghệ thuật của tác phẩm.
- Phương pháp đánh giá - tổng hợp: sau khi phân tích, đề tài đánh giá, tổng hợp vấn đề nghiên cứu một cách hệ thống, khoa học.

NỘI DUNG

Chương 1

GIÁ TRỊ NỘI DUNG TÁC PHẨM *CÂY CAM NGỌT CỦA TÔI* CỦA

JOSÉ MAURO DE VASCONCELOS

1.1. Khái quát về tác giả José Mauro de Vasconcelos và tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi*

1.1.1. Tác giả José Mauro de Vasconcelos

José Mauro de Vasconcelos (26/02/1920 – 24/7/1984) là một trong những cây bút tiêu biểu của văn học Brazil hiện đại. Ông sinh ra trong một gia đình nghèo tại vùng ngoại ô Rio de Janeiro, Brazil. Cuộc đời của José là một hành trình đa dạng và nhiều trải nghiệm. Ông đã trải qua một tuổi thơ nhiều khổ cực, thiếu thốn cả về vật chất lẫn tình cảm. Vì gia đình nghèo nên ngay từ khi còn rất nhỏ, José đã di cư đến Natal để được họ hàng chăm sóc. Khi lên 9 tuổi, ông đã học bơi ở dòng sông Potengi. Nhờ sự chăm chỉ, nỗ lực Mauro đã giành được nhiều chiến thắng trong các cuộc thi bơi lội. Không chỉ có niềm yêu thích đặc biệt với bơi lội, José cũng giống bao cậu bé khác cũng rất thích chơi bóng đá và trèo cây. Khi trưởng thành, ông phải làm đủ nghề để kiếm sống. José đỗ vào Khoa Y nhưng bỏ học ở năm thứ hai và trở về Rio de Janeiro. Vào năm 16 tuổi, công việc đầu tiên của José là bạn tập của các võ sĩ quyền Anh và làm người mẫu cho họa sĩ. Sau đó, ông bắt đầu làm công việc chở chuối tại một trang trại ở Mazomba trước khi trở thành ngư dân và sống trên bờ biển ở Rio de Janeiro. Được một thời gian, ông chuyển đến Recife, tại đây ông trở thành giáo viên tiểu học và dạy học tại một trung tâm ngư dân. Mặc dù phải trải qua một cuộc sống vô cùng khó khăn nhưng chính những trải nghiệm khắc nghiệt ấy đã bồi đắp cho ông một vốn sống phong phú và sự thấu hiểu sâu sắc về cuộc đời.

José khởi đầu sự nghiệp văn chương của mình năm 22 tuổi với tiểu thuyết *Chuối rừng Brava*. Ông còn là tác giả của nhiều tác phẩm đáng chú ý khác như *Sưởi ấm mặt trời* (1974) – phần tiếp theo của *Cây cam ngọt của tôi*; *Rosinha*, *Chiếc thuyền của tôi* (1962); *Gã điên* (1963),... Thành công lớn nhất của ông là cuốn tiểu thuyết *Cây cam ngọt của tôi* (Meu Pé de Laranja Lima) kể về những trải

nghiệm cá nhân và cú sốc mà ông phải chịu trong thời thơ ấu trước sự thay đổi đột ngột của cuộc đời.

Trong sự nghiệp văn chương của mình, José thường khai thác các chủ đề về tình yêu, gia đình, tuổi thơ và bản sắc văn hóa. Bằng trí tưởng tượng phong phú của mình kết hợp cùng trải nghiệm thực tế đã giúp ông tạo nên những câu chuyện vừa giản dị, gần gũi, vừa sâu sắc và đầy ý nghĩa. Những tác phẩm của ông không chỉ phản ánh đời sống mà còn truyền tải những thông điệp nhân văn, để lại dấu ấn sâu đậm trong nền văn học Brazil hiện đại và truyền cảm hứng cho nhiều thế hệ độc giả cũng như các nhà văn sau này.

Có thể nói, José Mauro de Vasconcelos xứng đáng được ghi nhận là một trong những cây bút tiêu biểu nhất của văn học Brazil hiện đại – người đã dùng văn chương để chữa lành những tâm hồn bị tổn thương và mang đến cho thế giới một góc nhìn sâu sắc, nhân văn về cuộc đời.

1.1.2. Tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi*

Cây cam ngọt của tôi (Meu Pé de Laranja Lima) là một trong những cuốn tiểu thuyết nổi tiếng nhất của nhà văn Brazil José Mauro de Vasconcelos. Tác phẩm ra đời vào năm 1968, trong bối cảnh xã hội Brazil đang trải qua nhiều biến động chính trị và xã hội, phải đối mặt với các vấn đề như nghèo đói và sự phân chia giai cấp rõ rệt. *Cây cam ngọt của tôi* đã được chuyển thể thành nhiều hình thức khác nhau, nổi bật nhất là bộ phim điện ảnh cùng tên ra mắt năm 2012 do Marcos Bernstein đạo diễn. Phim đã thắng nhiều giải thưởng danh giá, bao gồm giải tại Liên hoan phim Cannes (năm 2010, 2012, 2013), giải Phim thiếu nhi xuất sắc nhất tại Giải thưởng điện ảnh lớn của Brazil (2014) và giải Bộ phim đặc sắc nhất dành cho trẻ em tại Liên hoan phim quốc tế Zlín (2013). Tác phẩm không chỉ được yêu thích mà còn trở thành tác phẩm kinh điển của văn học thiếu nhi Brazil và thế giới, được giảng dạy trong các trường học, khẳng định vị trí quan trọng trong nền văn học thiếu nhi thế giới bằng việc chạm đến trái tim của hàng triệu độc giả bởi câu chuyện xúc động về sự trưởng thành và nỗi đau.

Tiểu thuyết bao gồm 2 phần (14 chương), kể về Zezé, một cậu bé 5 tuổi sống ở Bangu, Rio de Janeiro, trong một gia đình nghèo khó. Zezé là một đứa trẻ

thông minh sớm, giàu trí tưởng tượng nhưng cũng vô cùng nghịch ngợm, khiến cha mẹ, anh chị tức giận và cậu thường xuyên bị đánh mắng. Vì cha thất nghiệp, gia đình Zezé phải chuyển đến một ngôi nhà mới. Tại đây, Zezé buồn bã khi thấy anh chị em đã chiếm hết cây cối trong vườn, nhưng cậu đã tìm thấy một cây cam nhỏ ở sân sau. Ban đầu, cậu có vẻ không thích cái cây ấy, nhưng sau đó Zezé đã biến nó thành người bạn thân thiết nhất của mình và đặt tên cho cây cam ấy là Pinkie.

Zezé, mặc dù thường xuyên “mắc lỗi nhiều và vì mắc lỗi, tôi thường bị ăn đòn” vẫn khao khát được yêu thương. Cuộc đời cậu thay đổi khi cậu kết bạn với ông Manuel Valadares (thường được gọi là “Ông Bò”), một người đàn ông Bô Đào Nha giàu có và khó tính. Mỗi quan hệ của họ bắt đầu bằng một sự va chạm và Zezé đã cảm thấy bẽ mặt, nhưng Valadares lại đề nghị kết bạn. Từ tình bạn này, Zezé học được ý nghĩa thực sự của “sự triu mến” và tình yêu thương vô điều kiện mà cậu luôn thiếu thốn từ gia đình. Ông Bò trở thành “người cha thật sự” trong tâm hồn Zezé.

Sự kì diệu của tình bạn này không kéo dài. Bi kịch xảy ra khi ông Manuel Valadares qua đời trong một vụ tai nạn tàu hỏa. Sự mất mát này gây ra chấn thương tâm lí nặng nề cho Zezé. Cậu bé ốm nặng và không còn trò chuyện được với Pinkie nữa. Dù cha Zezé tìm được việc làm mới và cuộc sống gia đình có triển vọng tốt hơn, Zezé vẫn chìm trong nỗi buồn bã vì đã mất đi người cha “thật sự” của mình, người đã dạy cậu cách sống và yêu thương. Cây cam ngọt mà cậu yêu quý cũng bị chặt bỏ, đánh dấu sự kết thúc của thời thơ ấu đầy tưởng tượng và bắt đầu quá trình trưởng thành của Zezé.

Tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi* của tác giả José Mauro de Vasconcelos đã được đông đảo bạn đọc Việt Nam biết đến qua nhiều bản dịch, trong đó nổi bật nhất là bản dịch của dịch giả Nguyễn Bích Lan – Tô Yến Ly, do Nhà sách Nhã Nam phát hành và được các nhà xuất bản tái bản nhiều lần. Bản dịch này đã giúp câu chuyện cảm động về tuổi thơ của cậu bé Zezé – một đứa trẻ nghịch ngợm, nhưng giàu tình cảm và trí tưởng tượng đến gần hơn với độc giả Việt. Ngoài ra, tác phẩm còn được phổ biến rộng rãi dưới các hình thức sách điện tử trên các

trang uy tín như thuviensach.vn, dtv-ebook, ebook.full và sách nói trên các nền tảng như vovlive, Voiz FM, giúp người đọc dễ dàng tiếp cận nhanh chóng và thuận tiện. *Cây cam ngọt của tôi* đã trở thành cuốn sách thiếu nhi kinh điển tại Việt Nam, đồng thời là một trong những tác phẩm gối đầu giường của nhiều thế hệ độc giả, không chỉ với thiếu nhi mà còn cả người trưởng thành. Tác phẩm được đánh giá cao về mặt nội dung và giá trị nhân văn, truyền tải sâu sắc tình yêu thương, sự bao dung và ý nghĩa của tuổi thơ dù trong hoàn cảnh khó khăn. Nhiều nhà báo và blogger trên các trang báo uy tín như báo Nhân Dân, Tuổi Trẻ, Giáo dục và Thời đại đã đăng tải nhiều bài viết phân tích, đánh giá tích cực về tác phẩm, khẳng định vị thế quan trọng của *Cây cam ngọt của tôi* trong văn học thiếu nhi Việt Nam. Từ đó, cuốn sách không chỉ là câu chuyện cảm động mà còn là bài học nhân văn quý giá dành cho phụ huynh trong việc giáo dục và yêu thương trẻ nhỏ. Có thể nói, *Cây cam ngọt của tôi* đã góp phần làm phong phú đời sống văn hóa đọc của Việt Nam, đồng thời nuôi dưỡng tâm hồn và nhân cách của độc giả qua những câu chuyện mộc mạc, chân thực và giàu cảm xúc về tuổi thơ và tình yêu thương gia đình.

1.2. Giá trị nội dung tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi* của José Mauro de Vasconcelos

1.2.1. Nhân vật “tôi” với tuổi thơ đầy nước mắt

Tuổi thơ là thức quà vô giá của tâm hồn. Đặc trưng đầu tiên của văn học thiếu nhi là phản ánh chân thực cuộc sống hồn nhiên, tươi vui, sinh động của trẻ thơ, bởi đối tượng phản ánh và tiếp nhận chủ yếu của văn học thiếu nhi là trẻ em với tính cách, tâm lí, xúc cảm, tình cảm, nhãn quan khác biệt so với người lớn. Tuổi thơ không chỉ là những ngày tháng vui vẻ, mà còn là những bài học quý giá về tình yêu thương, sự mất mát và những khó khăn mà mỗi chúng ta phải đối mặt.

Trong tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi* của José Mauro de Vasconcelos, tuổi thơ của nhân vật “tôi” (Zezé) được khắc họa một cách sâu sắc và chân thực. Tác giả đã vẽ nên một bức tranh về một tuổi thơ bất hạnh, nơi mà những nỗi đau, sự cô đơn và khát khao về một cuộc sống tốt đẹp hơn luôn hiện hữu. Cậu bé Zezé – 5 tuổi – khi mà các bạn nhỏ khác còn “chưa biết gì” thì cậu bé đã phải biết hết

mọi thứ, nếu không biết thì đòn roi sẽ dạy cho biết. Tuổi thơ với cuộc sống khôn khó và bao trận đòn roi,... đã ảnh hưởng sâu sắc đến tâm lí, tính cách và sự phát triển của cậu bé. Nhưng chính từ trong cô đơn và nước mắt, em đã trưởng thành, mạnh mẽ và dùng trí tưởng tượng để tự chữa lành vết thương tâm hồn của mình.

Zeze sinh ra và lớn lên trong một gia đình đông con, nghèo khó ở Brazil. Cậu là thứ năm trong sáu anh chị em, kế tiếp là em út Luís (Rei Luís) còn rất nhỏ. Cha cậu thất nghiệp và cả gia đình đang sống nhờ vào những đồng lương tăng ca của mẹ. Cha không có việc làm, mẹ phải đi làm hết sức vất vả ở xưởng dệt, cùng với việc nuôi sáu đứa con khiến gia đình lâm vào cảnh túng thiếu trầm trọng.

Sự khó khăn của gia đình Zeze được thể hiện rõ nét khi họ chuyển sang một căn nhà mới “Đó là một ngôi nhà bình thường, màu trắng với những ô cửa sổ màu xanh dương. Toàn bộ cửa nẻo đều đóng im ỉm và im ắng như tờ” [7, tr.16]. Họ còn nợ tám tháng tiền thuê nhà, khiến cho việc chuyển đến một căn nhà thuê mới ở khu ngoại ô nghèo nàn trở thành điều không thể tránh khỏi. Gia đình cậu buộc phải chuyển đến đây do cha cậu đã bị đuổi việc sau một cuộc xô xát với ông Scottfield “Đã sáu tháng kể từ khi cha choảng nhau với ông Scottfield và bị đuổi việc” [7, tr.16]. Căn nhà mới không chỉ cách xa nơi cậu từng sống và đi học mà còn mang đến cho Zeze cảm giác lạc lõng và buồn bã. Dù còn quá nhỏ để hiểu hết những nỗi lo lắng và buồn phiền trong gia đình, nhưng Zeze rất thương mẹ. Cậu thấu hiểu sự vất vả của mẹ từ khi mẹ còn là một cô bé lên sáu, không được đến trường và không biết đọc, biết viết “Mẹ làm việc từ khi lên sáu, khi nhà máy được xây dựng. Người ta để mẹ ngồi lên một chiếc bàn và mẹ phải làm sạch và lau khô các dụng cụ” [7, tr.35]. Những kí ức đau thương này đã in sâu trong tâm trí cậu, khiến Zeze tự nhủ rằng khi lớn lên, cậu sẽ trở thành một nhà thơ và đọc những bài thơ của mình cho mẹ nghe “Khi mẹ kể cho tôi nghe chuyện đó, tôi buồn đến mức đã hứa rằng khi nào thành nhà thơ và trở nên thông thái, tôi sẽ đọc thơ của tôi cho mẹ nghe” [7, tr.35]. Những nỗi lo lắng và khát khao của Zeze không chỉ phản ánh thực trạng của một gia đình nghèo mà còn là thể hiện cho ước mơ và hi vọng về một tương lai tươi sáng hơn.

Trong cái nghèo triền miên ấy, tuổi thơ của Zeze không chỉ chịu cảnh thiếu

thôn về vật chất mà còn thiếu vắng trầm trọng hơi ấm tình thân. Cậu bé bị vùi sâu giữa sự thờ ơ, lạnh nhạt và những định kiến có sẵn của người lớn. Khi ở nhà, để mở rộng sự hiểu biết, cậu đã tự mình tìm tòi và khám phá dẫn đến “tôi mắc lỗi nhiều và vì mắc lỗi, tôi thường bị ăn đòn” [7, tr.1]. Cậu thường bị gọi bởi những cái tên không mấy vui vẻ như là “quỷ”, “quái vật”, “tiểu yêu tóc hung” [7, tr.1]. Mỗi lần cậu mắc lỗi, thay vì nhận được những lời chỉ bảo từ cha mẹ, anh chị thì Zezé lại bị trừng phạt bằng những trận đòn roi nặng nề, như một cách giải tỏa của những người lớn đang kiệt quệ vì nghèo đói và áp lực. Một đứa trẻ với trái tim mỏng manh và nhạy cảm như Zezé lại phải học cách chịu đựng sự cô đơn từ quá sớm. Những biệt danh ấy không đơn giản là những lời trêu ghẹo bông đùa, mà nó chính là những nhát dao vô hình cứa vào lòng tự trọng non nớt của em. Không có vòng tay nào ôm lấy em khi em buồn, cũng chẳng có ai khen ngợi khi em làm điều tốt. Tất cả những gì em nhận được là sự xa cách, là tiếng thở dài mệt mỏi của mẹ, đòn roi nghiêm khắc của cha và những trận quát mắng, đánh đập từ anh chị.

Cậu bé Zezé, mới chỉ năm tuổi, đã sớm biết đọc, nhưng không ai tin vào khả năng của em. Khi em hồn nhiên yêu cầu bác Edmundo mang về cho mình một con ngựa vào thứ Sáu, em tự tin tuyên bố: “Thứ Sáu, bác hãy mang ngựa về cho cháu, và bác sẽ thấy cháu có biết đọc hay không!” [7, tr.20]. Lời nói của em khiến mọi người không khỏi ngạc nhiên và họ chỉ biết cười phá lên, cho rằng đó chỉ là một trò đùa: “Em nói dối. Ai đó đã dạy em học.” [7, tr.17], “Gì cơ, Zezé? Cháu biết đọc ư? Ai dạy cháu?”, “Cháu nói dối” [7, tr.20]. Khi Zezé bày tỏ mong muốn đọc lời cầu nguyện bên dưới ngôi sao để cầu chúc cho gia đình, chị Jandira chỉ lắc đầu, cho rằng em đang nói phét: “Nói phét đủ rồi đấy, Zezé. Chị đang bận.” [7, tr.20]. Chỉ đến khi em đọc vanh vách lời nguyện cầu và tờ báo, mọi người mới ngỡ ngàng nhận ra rằng cậu bé thực sự biết đọc. Song anh trai của cậu – Totoca khi thấy điều đó thay vì công nhận, khen ngợi lại giận dữ và tìm cách để trả thù: “Mày học quá sớm, đồ ngốc ạ. Giờ thì mày sẽ phải bắt đầu đến trường vào tháng Hai.” [7, tr.22] và bắt cậu tiếp tục học cách sang đường “Nếu mày thông minh như vậy, thì mày cũng có thể học được việc này” [7, tr.22].

Chính sự hoài nghi và thờ ơ từ những người xung quanh đã khiến Zezé dần

cảm thấy lạc lõng ngay trong chính tổ ấm của mình. Cậu buộc phải tìm kiếm một nơi trú ngụ khác – trong thế giới của trí tưởng tượng, nơi mà cây cam biết nói và lòng cậu được vỗ về như một đứa trẻ thực sự. Tại ngôi nhà mới, khi các anh chị đều đã lựa chọn cho mình một cái cây thì cậu lại chỉ có thể thốt lên: “Chẳng còn gì cho tôi.” [7, tr.36]. Và ngay cả khi chị Glória chỉ cho cậu thử tìm các cây ở phía sau nhà thì chỉ là đám “...cỏ mọc dài và cả đám những cây cam già cỗi đầy gai. Bên cạnh rãnh nước là một cây cam ngọt nhỏ.” [7, tr.36]. Cảm giác bất công dâng trào trong lòng cậu: “Tôi cảm thấy mình thực sự bị đối xử bất công.” [7, tr.37]. Dù vậy, Zezé chỉ biết im lặng chấp nhận số phận lựa chọn cho mình cây cam ngọt nhỏ, hờn dỗi để nổi tức giận của mình tựa vào cái cây. Thế nhưng, chính trong những khoảnh khắc ấy, cậu đã nhận ra rằng cậu có thể nói chuyện với nó - một người bạn thân thiết thật sự, nơi cậu có thể tâm sự và chia sẻ rất nhiều điều trong lòng xóa mờ đi thực tại khắc nghiệt.

Em trò chuyện với cây, tâm sự với cây như với một người bạn thân thiết. Trong tâm trí trẻ thơ, cây cam biết lắng nghe, biết nói chuyện, biết an ủi và biết giữ bí mật. Cảnh Zezé thì thầm bên cây, ôm cây khóc mỗi khi buồn hay bị đánh, là biểu tượng cho một tuổi thơ cô độc đến tận cùng. Đó không chỉ là sự tương tượng vô hại, mà là một cơ chế phòng vệ – một nơi trú ẩn của tâm hồn non nớt đang bị tổn thương và không thể tìm thấy sự đồng cảm nơi người thật.

Tâm lý nhạy cảm và tinh tế của Zezé càng khiến em dễ bị tổn thương hơn khi không ai chịu nhìn nhận những mặt tích cực trong con người em. Em yêu thơ, yêu cái đẹp, có khả năng ghi nhớ những từ ngữ đẹp và giàu cảm xúc. Em còn là một đứa trẻ biết cảm thông, biết thương mẹ, thương em nhỏ và có những suy nghĩ vượt xa tuổi. Nhưng đáng tiếc, những điều đó đều bị người lớn bỏ qua hoặc không tin là thật. Một đứa trẻ nhạy cảm như Zezé cần được bảo vệ, động viên và khích lệ, nhưng em lại phải sống trong sự cô lập và hiểu lầm, dẫn đến những tổn thương kéo dài suốt cả tuổi thơ.

Đặc biệt trong phần 2 - chương 4: “Hai trận đòn nhớ đời” là một chương truyện vô cùng quan trọng, thể hiện một cách chân thực và đau đớn tuổi thơ bất hạnh và tâm hồn đầy tổn thương của cậu bé Zezé phải gánh chịu ngay trong chính

gia đình mình. Trong chương này, tác giả José Mauro de Vasconcelos không chỉ miêu tả những trận đòn khốc liệt mà còn khắc họa sâu sắc nỗi cô đơn, sự tuyệt vọng và khát khao được yêu thương của một đứa trẻ nhỏ bị cả thế giới quay lưng. Không ai trong nhà lắng nghe lời giải thích hay nhìn thấy sự hồn nhiên trong hành động của em. Họ chỉ nhìn Zezé bằng ánh mắt định kiến, cho rằng em hư đốn, cần bị trừng phạt. Thế giới người lớn trong mắt Zezé đầy giận dữ và thiếu sự cảm thông, thấu hiểu. Em không chỉ đau đớn về thể xác mà còn bị tổn thương sâu sắc về tâm hồn vì không ai tin tưởng hay đứng về phía mình. Điều đó khiến em càng trở nên cô đơn và lạnh lẽ, tự thu mình trong nỗi buồn không thể sẻ chia. Đây là một trong những phần xúc động nhất của tác phẩm, thể hiện chân thực bi kịch tinh thần mà Zezé đang âm thầm chịu đựng mỗi ngày.

Trận đòn đầu tiên bắt nguồn từ một hành động tưởng chừng vô hại: làm “quả cầu đầu tiên trong đời của chính mình” [7, tr.166]. Vì để làm được nó, cậu đã phải bỏ ra nhiều thứ: bán rế bi và thẻ bài trùng để “mua ít nhất hai tờ giấy lụa” [7, tr.167] và hứa với anh Totoca rằng “em sẽ đánh nhau thay anh khi nào anh nhò” [7, tr.166]. Khi trời dần tối, cậu cố gắng làm xong nhanh trước khi chị Jandira gọi mọi người ra ăn. Tuy nhiên quả cầu vẫn chưa hoàn thành, chị Jandira đã túm tai kéo cậu vào bếp và xô cậu vào bàn. Khi cậu vùng ra trở về phòng làm nốt quả cầu thì chị đã xông đến bên bàn và xé quả cầu thành muôn mảnh. Và như chưa hề thỏa mãn chị đã túm tay chân của Zezé quăng cậu ra giữa phòng: “Khi tao bảo mày phải làm gì, thì mày phải nghe lời.” [7, tr.170] - một câu nói thể hiện rõ sự áp đặt, bất công và không có quyền chối cãi của người chị cả trong gia đình dành cho Zezé mà không hề có một câu hỏi lí do cũng chẳng có lời hỏi han, quan tâm nào dành cho cậu bé. Rồi khi lửa giận bùng lên trong cậu cũng là lúc “con quỷ trong tôi vùng dậy”, cậu đã thốt ra những lời lẽ không hay và cũng khi đó, những đòn roi từ cái dây da trong tay chị Jandira bắt đầu và ngay cả sau khi chị thấm mệt thì tiếp tục tới những cái tát của anh Totoca: “Chị vồ lấy cái dây da trong tủ ngăn kéo và vụt tôi không thương tiếc”, “Chị không dừng tay, người tôi như bốc cháy vì đau. Chính lúc đó Totoca bước vào và chạy đến giúp chị vì chị bắt đầu thấm mệt rồi”, “chị tiếp tục vụt tôi, đánh tôi mạnh đến nỗi tôi khuyu

xuống, gục vào cái tủ ngăn kéo”, “Totoca bắt đầu vả vào mặt tôi - vào mắt, mũi và miệng. Nhất là miệng.” [7, tr.171]. Chỉ khi chị Glória trở về ngăn cản thì trận đòn mới chấm dứt. Cảnh tượng ấy được mô tả chân thực và đau xót: Zezé cố gắng nhin đau, không khóc, nhưng cuối cùng lại gục xuống vì quá sức chịu đựng. Tuy không ở nhà nhưng chị Glória vẫn hiểu rằng: “Nó chẳng làm gì nên tội. Các người đã khiêu khích nó” [7, tr.172]. Và Zezé đã nhận thấy rằng: “mặt tôi mới gọi là đau. Nó nhức nhối vì đau và vì tức giận trước sự tàn nhẫn vô cớ như thế.” [7, tr.173]. Đây là trận đòn mở đầu cho chương, nhưng cũng là minh chứng đầu tiên cho bi kịch: Zezé bị trừng phạt vì những điều em chưa từng có ý định sai trái.

Sự tổn thương với cậu bé Zezé không chỉ dừng lại ở trận đánh mà còn thể hiện ở quãng thời gian sau đó nữa. Cậu đã nói với chị Glória khi được khuyên rằng chị sẽ giúp cậu làm lại quả cầu khác rằng: “Chị chỉ làm quả cầu đầu tiên đẹp thôi. Khi quả cầu đầu tiên đã không thành, thì chị chẳng bao giờ làm tử tế lần nữa được hoặc chị sẽ chẳng bao giờ muốn làm lại nữa” [7, tr.173]. “Quả cầu đầu tiên” của Zezé đã mất đi kèm theo nó là ước mơ, là sự sáng tạo, là trí tưởng tượng đẹp đẽ của cậu một lần nữa bị chính gia đình vùi dập không thương tiếc. Nỗi bất lực dần lấp đầy trong lòng cậu. Gia đình không muốn để người khác thấy “dấu vết của sự tàn bạo trên người tôi” [7, tr.174] nên đã không cho cậu đến trường và tất nhiên cũng chẳng thể gặp được ông Bồ - người mà cậu cảm thấy vô cùng thân thiết. Cậu cũng trầm lặng hơn, rụt rè hơn và cả sợ nữa: “Mấy ngày liền, tôi cùng em trai ngồi bên Pinkie, mà chẳng buồn nói chuyện. Tôi sợ tất cả. Cha sẽ đánh tôi như tử nếu tôi lặp lại những gì tôi đã nói với Jandira. Giờ tôi thậm chí sợ hơn cả thờ. Tốt nhất tôi nên trú ẩn dưới cái bóng khiêm tốn của cây cam...” [7, tr.174].

Trận đòn thứ hai diễn ra ngay sau khi các vết thương của cậu khá lên, còn nặng nề và ám ảnh hơn. Người cha thất nghiệp – vốn đang chịu nhiều áp lực về tài chính, thất vọng và tức giận – đã trút cơn thịnh nộ của mình lên chính đứa con trai bé nhỏ chỉ bởi vì lời của một bài hát không phù hợp mà chính cậu bé không hiểu nghĩa, nhưng đối với cậu bé, đây là một cách để cha cậu vui lên chút: “Tôi cần làm gì đó cho cha. Có lẽ là hát cho cha nghe. Tôi có thể hát rất êm ái và chắc chắn cha sẽ vui lên chút ít....bài tango là một trong những bài hát hay nhất mà tôi

từng nghe” [7, tr.176]. Cậu hát hồn nhiên, không ý thức được ý nghĩa thô tục trong bài hát, chỉ đơn giản vì giai điệu bắt tai và lời lẽ vui nhộn. Cậu đã thực sự vui vẻ và mong được khen ngợi khi nghe thấy cha gọi tên cậu ngay sau những câu hát đầu: “Tôi vội đứng dậy. Cha chắc hẳn thích bài hát đó lắm và muốn tôi đến gần hơn nữa để hát cho cha nghe.” [7, tr.176]. Tuy nhiên cậu không thể biết rằng điều chờ đợi cậu ngay sau đó là những bạt tai trời giáng và những roi quất đen đét vào người. Người cha không hề hỏi cậu rằng cậu có hiểu nghĩa của bài hát đó hay không mà chỉ là những mệnh lệnh lặp lại “hát lại”, “hát đi, hát tiếp đi”... mãi dần những lời giải thích của cậu, đưa cậu vào nỗi hoang mang và uất ức đến bật khóc: “Một cái tát nữa, một cái tát nữa và một cái tát nữa. Nước mắt tôi bỗng nhiên trào ra” [7, tr.177]. Không một lời giải thích, không một lời chỉ bảo, chỉ là những cái tát liên tục mỗi khi cậu cất tiếng hát đưa cậu vào nỗi hoang mang vô hạn không biết mình làm đúng hay sai, có nên làm nữa hay không: “Tôi hầu như không thể cử động mặt; mặt tôi bị đánh từ bên này lệch sang bên kia. Tôi mở mắt ra nhưng rồi lại phải nhắm lại vì ảnh hưởng của những cú đánh. Tôi không biết mình nên dừng lại hay phải nghe lệnh cha... nhưng trong đôn đau tôi đã quyết định một điều. Rằng đây sẽ là trận đòn cuối cùng của tôi, dù nó có nghĩa rằng tôi phải chết” [7, tr.177]. Phải đau đến chừng nào, thất vọng đến chừng nào mà một cậu bé mới năm tuổi đã nảy ra được những suy nghĩ ấy trong đầu mà khi đó những cú đánh đó còn là sự mong muốn chuộc lại lỗi lầm trong dịp Giáng sinh trước đó với người cha của mình. Hình ảnh của người cha trong lòng cậu bé đã bị biến dạng rồi: “Tôi nhìn cha bằng ánh mắt coi thường và nói, “Đồ giết người! Tiếp tục đi, giết tôi đi. Cha sẽ bị trừng phạt thích đáng ở trong tù!” [7, tr.178]. Và trong cơn tức giận vô cớ, cha cậu đã dùng thắt lưng đánh cậu tới tấp và bắt đầu mắng chửi cậu thậm tệ với đầy rẫy những từ ngữ khó nghe “Cha bảo nếu tôi nói năng với cha theo cách đó thì tôi đúng là đồ chó, đồ sống chật đất, đồ vô tích sự” [7, tr.178]. Zezé không còn chạy trốn mà chỉ nằm chịu trận, nhẫn nhịn đến mức tuyệt vọng “Tôi ngã xuống sàn và co mình lại trong một góc sát tường. Tôi tin chắc cha sắp giết chết tôi” [7, tr.178]. Phải đánh đến mức độ nào mà cậu bé vốn đã chịu nhiều sự đánh đập từ người nhà giờ đây lại cảm nhận được sát khí từ chính người cha

ruột của mình và tin rằng cha sắp giết chết mình. Chỉ khi chị Glória đến giải cứu cho cậu khỏi những đòn roi thì người cha mới bình tĩnh lại và nhận ra rằng “Cha mất trí rồi. Cha cứ tưởng nó đang chế giễu cha. Hồn xược với cha.” [7, tr.178]. Sự thật là người lớn trong gia đình chỉ quan tâm đến hành vi bề ngoài mà không hiểu được bản chất ngây thơ, vô tư của một đứa trẻ. Và sau trận đòn này, cậu đã tự thốt ra “lời buộc tội nặng nề nhất đối với cuộc đời của mình” với người mẹ của mình rằng: “Mẹ ơi, đáng lẽ con không nên được sinh ra trên đời này. Đáng lẽ con nên giống như quả cầu của con...” [7, tr.178]. Đó là một trong những chi tiết thể hiện rõ sự tuyệt vọng và cô đơn đến tột cùng của Zezé.

Hai trận đòn trong chương này không chỉ là đòn roi thể xác, mà còn là đòn giáng trực tiếp vào tinh thần và nhân cách của một đứa trẻ nhạy cảm. Đây cũng là một bước ngoặt, đánh dấu bước chuyển biến tâm lí của nhân vật Zezé – từ một đứa trẻ mơ mộng, tinh nghịch trở thành một cậu bé thu mình, trầm lặng và đầy tổn thương. Em không hiểu tại sao mọi người lại luôn cho rằng em là đứa trẻ hư, trong khi em chỉ đang cố gắng được chú ý, được yêu thương, được quan tâm. Việc bị người thân hiểu lầm, mắng mỏ, thậm chí đánh đập, đã khiến em hình thành một niềm tin sai lệch rằng mình là “đứa trẻ xấu xa”, là nguyên nhân gây ra rắc rối trong gia đình. Zezé không cần gì cao xa, em chỉ cần một cái ôm, một lời hỏi han, một lần được tin tưởng. Nhưng tất cả những điều đơn giản đó lại không hề tồn tại trong thế giới xung quanh em. Cả hai trận đòn không chỉ khắc họa sự nghiệt ngã trong cuộc sống gia đình Zezé, mà còn là biểu tượng cho sự tổn thương tinh thần của một tâm hồn non nớt không được thấu hiểu. Đây chính là một trong những chương truyện thể hiện rõ nhất tuổi thơ bất hạnh và đầy ám ảnh của Zezé.

Cuối cùng, nỗi đau lớn nhất, sâu sắc và dai dẳng nhất trong tuổi thơ bất hạnh của Zezé, đánh gục tâm hồn trẻ thơ đầy mơ mộng của cậu chính là việc cậu mất đi ông Bô – người bạn thân thiết, người thân “thực sự” và cũng là người đầu tiên trên đời trao cho cậu tình yêu thương dịu dàng, chân thành. Trong một gia đình đông con, nghèo khó, Zezé không nhận được nhiều sự quan tâm, chăm sóc từ cha mẹ. Cậu thường xuyên bị đánh đòn, bị mắng chửi, thậm chí bị gán cho những cái tên đầy ác ý như “quỷ nhỏ”, “đồ hư hỏng”, dù cậu chỉ là một đứa trẻ

hiếu động và luôn khao khát được yêu thương. Trong thế giới cô đơn và tổn thương đó, ông Manuel Valadares – người mà Zezé gọi thân mật là “ông Bò” đã xuất hiện như một ánh sáng cứu rỗi tâm hồn Zezé.

Ông Bò không phải là người thân ruột thịt của Zezé, cũng không có bất kì ràng buộc nào, nhưng lại là người đầu tiên nhìn thấy vẻ đẹp trong tâm hồn cậu. Ông đối xử với Zezé không phải bằng thái độ răn dạy hay trách móc, mà bằng tình cảm chân thành, đầy thấu hiểu. Ông lắng nghe cậu kể chuyện, đưa cậu đi dạo khắp nơi trên chiếc xe thân quen, mua quà cho cậu và quan trọng nhất – ông nói chuyện với cậu như một người bạn ngang hàng, không hề coi thường hay khinh miệt. Tình cảm ấy đã trở thành sợi dây gắn kết tinh thần quý giá nhất trong tuổi thơ của Zezé. Với cậu, ông Bò không chỉ là bạn, mà còn như một người cha hiền hậu, một người thầy ân cần và một người bạn tâm giao không thể thay thế.

Thế nhưng, cuộc sống lại tàn nhẫn với một đứa trẻ còn chưa kịp tận hưởng trọn vẹn tình yêu thương ấy. Một ngày nọ, Zezé bất ngờ nhận được tin ông Bò qua đời trong một tai nạn. Tin dữ ấy như một cú đánh mạnh giáng vào tâm hồn non nớt của cậu, khiến mọi thứ trong cậu sụp đổ. Không còn ánh sáng, không còn nơi nương tựa, không còn người lắng nghe cậu với cả trái tim. Zezé đã khóc nức nở, run rẩy và không thể chấp nhận sự thật rằng người duy nhất yêu thương cậu đã vĩnh viễn ra đi. Cậu nhận ra rằng cậu đã “hoàn toàn đơn độc trên đời”, cậu “sẽ không bao giờ gặp lại ông Bò nữa”, “Ông đã ra đi”. Cậu gào lên một cách bất lực: “Ngài keo kiệt lắm, Chúa Hải Đồng. Con cứ tưởng lần này Ngài sẽ tốt với con, thế mà Ngài lại đi làm chuyện này sao?....”, “Chúa Hải Đồng, con muốn ngài trả lại ông Bò cho con. Ngài phải trả lại ông Bò cho con.” [7, tr.217].

Cái chết của ông Bò khiến cho Zezé gần như suy sụp hoàn toàn. Giờ đây, cậu chỉ “nghĩ đến một chuyện duy nhất là đi lên thiên đường”. Tất cả những gì còn đọng lại trong tâm trí cậu bây giờ chỉ còn là những hình ảnh về ông Bò: “Tôi không thể ngừng nghĩ đến ông. Giờ đây tôi thật sự biết đau đớn là gì. Đau đớn không phải là bị đánh đến bất tỉnh. Đau đớn không phải là một mảnh thủy tinh cửa rách chân phải khâu nhiều mũi ở hiệu thuốc. Đau đớn là thế này đây: toàn bộ trái tim tôi nhức nhối, và tôi phải mang nó xuống mồ. Tôi không thể nói cùng ai

bí mật của mình. Đau đớn làm cạn kiệt đôi tay tôi, ở đâu tôi; tôi thậm chí không muốn xoay đầu trên gối.” [7, tr.220]. Và ngay cả khi cậu dần khá lên thì “bất cứ khi nào tôi nhớ tới nỗi đau ấy, còn sót lại tái phát dữ dội hơn, cùng với chứng nôn.” [7, tr.223]. Đến cuối cùng sự “trừng phạt” dành cho cậu là “phải tiếp tục sống và sống”, cậu “cảm thấy buồn vì sự sống”. Một cuộc sống đầy đau khổ và nỗi buồn khi những người bạn thân thiết, thấu hiểu cậu đều rời xa cậu: ông Bồ mất, Pinkie rời đi đưa cậu “rời khỏi thế giới những giấc mơ của tôi để đến với thế giới của hiện thực và nỗi đau khổ của tôi” [7, tr.233].

Cái chết của ông Bồ khiến cho Zezé, từ một cậu bé hay mơ mộng bên cây cam ngọt, trở nên im lặng, không còn muốn trò chuyện với Pinkie nữa. Cậu trầm mặc, khép mình và dường như đã đánh mất tuổi thơ cùng với cái chết của người bạn thân. Chính trong trái tim Zezé đã từ chối người cha ruột của mình mà nhận định rằng ông Bồ mới chính là cha của cậu: “Người đàn ông này là ai mà lại để mình ngồi lên đầu gối ông cơ chứ? Ông ấy không phải cha mình. Cha mình chết rồi. Tàu Mangaratiba đã giết cha rồi.” [7, tr.237]. Cậu nói tưởng chừng đơn giản nhưng lại là lời kết đau đớn cho một tuổi thơ đầy tổn thương. Một đứa trẻ mất đi niềm tin vào thế giới, mất đi khả năng yêu thương và cảm nhận sự dịu dàng, sẽ không còn có thể là một đứa trẻ đúng nghĩa nữa.

Qua nhân vật Zezé, nhà văn José Mauro de Vasconcelos đã gióng lên hồi chuông cảnh tỉnh về sự thiếu quan tâm đến đời sống tinh thần của trẻ nhỏ trong gia đình và xã hội. Một đứa trẻ có thể nghèo vật chất nhưng nếu được yêu thương và thấu hiểu, em vẫn có thể lớn lên trong hạnh phúc. Ngược lại, sự thờ ơ, áp đặt và hiểu lầm từ người lớn có thể khiến một tâm hồn non nớt trở nên khép kín, vô cảm và mất phương hướng. Câu chuyện đã chạm đến bản chất sâu xa của tình cảm con người: tình yêu thương là điều thiêng liêng và quý giá nhất trong tuổi thơ. Zezé đã từng được chạm tới điều ấy, dù chỉ trong khoảnh khắc ngắn ngủi và chính vì vậy, khi mất đi điều quý giá ấy, em phải chịu một nỗi đau lớn hơn bất kỳ sự nghèo đói hay đòn roi nào. Tác phẩm khiến người đọc không khỏi xót xa và tự vấn: phải chăng một cái ôm, một ánh nhìn ấm áp, một người chịu lắng nghe – có thể cứu lấy cả tuổi thơ của một đứa trẻ? Zezé chính là một minh chứng sống động

cho điều đó: một đứa trẻ thông minh, tình cảm, nhưng lại phải sống lặng lẽ trong cô đơn và nước mắt – chỉ vì không ai chịu dừng lại để lắng nghe.

1.2.2. Phép màu từ tình yêu thương

Trong cuộc sống, có những phép màu không đến từ sự kì diệu huyền bí mà đến từ những điều gần gũi và chân thực nhất đó chính là tình yêu thương. Tình yêu thương là sợi dây vô hình gắn kết con người với nhau, với thiên nhiên và thậm chí với những lí tưởng, giá trị cao đẹp. Tình yêu thương là một đức tính cao đẹp, có vai trò quan trọng trong việc bồi dưỡng tâm hồn, hình thành và phát triển nhân cách của trẻ thơ. Tình yêu thương trong văn học thiếu nhi được thể hiện đa dạng, từ tình cảm giữa những người thân trong gia đình, tình bạn bè chân thành đến lòng nhân ái, tình yêu thương bao la với thế giới xung quanh.

Tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi* của nhà văn José Mauro de Vasconcelos đã vẽ nên một bức tranh đầy cảm xúc về tuổi thơ của cậu bé Zezé - nơi tình yêu thương trở thành ngọn lửa nhỏ sưởi ấm tâm hồn và là phép màu dẫn lối cho một đứa trẻ bất hạnh đi qua những ngày tháng tối tăm của cuộc đời. Đó là phép màu đến từ tình yêu thương giữa con người với thiên nhiên và tình yêu thương sâu sắc giữa con người với con người.

Trong thiên truyện, Zezé là một cậu bé thông minh, nhanh nhẹn nhưng lại bị xem là “quỷ sứ” vì sự nghịch ngợm và nhạy cảm quá mức. Em khao khát được yêu thương, thấu hiểu nhưng lại không nhận được sự quan tâm, chăm sóc đầy đủ từ những người thân trong gia đình mà thường xuyên bị la mắng, đánh đòn và phải sống trong sự thiếu thốn cả về vật chất lẫn tinh thần. Chính trong hoàn cảnh ấy, phép màu đầu tiên đã đến với Zezé khi em tìm được một người bạn đặc biệt: Pinkie - cây cam ngọt trong vườn nhà là người bạn có thể lắng nghe em, thấu hiểu em.

Khi gia đình Zezé chuyển tới căn nhà mới, trong khi các anh chị em khác đều đã chọn cho mình những cái cây to đẹp thì sau một hồi tìm kiếm trong số những cây cam xấu xí, nhiều gai còn sót lại, em đã chọn cho mình một cây cam ngọt nhỏ xinh ở góc vườn. Khi nhìn thấy cây cam ấy, Glória đã thốt lên: “Cây cam nhỏ xinh quá này! Nó không có một cái gai nào. Nó trông rất đặc trưng, đến

mức nhìn từ xa ta cũng có thể nhận ra nó là một cây cam ngọt.” [7, tr.37]. Ban đầu, có vẻ Zezé chưa thực sự thích cây cam ấy nhưng cậu bé đã phải thay đổi suy nghĩ của mình từ sau khi biết cây cam ấy “biết nói”. Khi phát hiện ra điều đó, Zezé vô cùng bất ngờ: “Tôi suýt la lên và ú té chạy. Nhưng sự tò mò đã giữ tôi ở lại.” [7, tr.38]. Zezé thực sự rất muốn biết tại sao cái cây ấy lại nói chuyện được, sự tò mò đã thôi thúc em trò chuyện với cây cam ấy nhiều hơn. Zezé phát hiện ra một điều đặc biệt đó chính là cây cam ấy chỉ có thể nói chuyện với một mình mình:

“- Hãy nói với tớ xem nào. Mọi người đều biết cậu có thể nói được à?

- Không. Chỉ mình cậu thôi.

- Thật không?

- Tớ thề đấy. Hồi xưa, một bà tiên bảo tớ rằng, khi một cậu bé giống như cậu làm bạn với tớ, thì tớ sẽ nói được và sẽ rất vui.” [7, tr.39].

Chỉ trong một buổi trò chuyện ngắn ngủi, dường như Zezé đã coi cây cam nhỏ ấy là một người bạn thực sự và dành một tình cảm đặc biệt cho người bạn mới quen ấy: “Tôi thấy yêu cây cam nhỏ của mình.”, “...Bất cứ khi nào có thể, thậm chí trước khi chúng tớ chuyển tới đây, tớ sẽ đến trò chuyện với cậu.”, “Tạm biệt nhé, bạn của tôi. Bạn là sinh vật đẹp nhất trên đời.” [7, tr.39, 40].

Với sự thông minh, lanh lợi của mình, Zezé đã rất nhanh nghĩ ra một cái tên để đặt cho người bạn mới của mình. Em đặt tên cho nó là Pinkie hay một cái tên thân mật hơn đó là Bạn Yêu. Pinkie không chỉ là một đối tượng trong trí tưởng tượng của Zezé mà còn là biểu tượng của thế giới nội tâm bình yên, nơi Zezé được là chính mình, được yêu thương một cách chân thật và giản dị.

Khi vừa chuyển tới nhà mới, Zezé đã nhanh chóng tới gặp người bạn của mình: “Pinkie này, từ giờ chúng ta sẽ luôn sống bên nhau. Tớ sẽ tô điểm cho cậu đẹp đến mức không một cái cây nào có thể sánh với cậu. Nghe này, hãy khám phá ra bất kì điều gì, tớ sẽ đến kể cho cậu.” [7, tr.77]. Em trò chuyện với người bạn ấy, chia sẻ mọi điều trong cuộc sống, mọi chuyện xảy ra ở lớp, ở sân chơi, những điều bí mật, những ước mơ và cả những nỗi đau không ai thấu hiểu. Không chỉ lắng nghe những chia sẻ từ Zezé, cây cam ngọt còn trở thành không gian nuôi

đường trí tưởng tượng và sự sáng tạo từ đó giúp Zezé phát triển một thế giới nội tâm phong phú.

Khi Zezé rơi vào trạng thái tồi tệ nhất, mất đi người bạn tâm giao – ông Bò, thì chính Pinkie xuất hiện như một phép màu đến bên an ủi người bạn yêu quý của mình: “Tớ cũng không muốn cậu khóc. Tớ đến vì tớ thực sự nhớ cậu và muốn thấy cậu khoẻ mạnh, vui vẻ trở lại. Mọi chuyện trong đời sẽ qua thôi.” [7, tr.230]. Pinkie đã tặng cho người bạn của mình một món quà đặc biệt, đó là một chuyến cưỡi ngựa: “Pinkie đã biến thành một con ngựa biết bay.” [7, tr.230]. Nhờ có người bạn ấy mà Zezé phần nào cảm thấy tốt hơn: “...niềm vui mà Pinkie mang lại khiến tôi cảm thấy như thể mình đã khoẻ hơn nhiều. Ít nhất, trái tim tôi đã bớt nặng nề hơn.” [7, tr.231]. Hai người bạn vui đùa với nhau thoải mái quên đi những buồn đau, họ dường như đến với nhau để chữa lành những vết thương trong tâm hồn. Người bạn ấy dường như thực sự tồn tại ngoài đời chứ không chỉ tồn tại trong suy nghĩ, tưởng tượng của Zezé. Sự sống động của trí tưởng tượng này cho thấy rằng tình yêu thương dù chỉ là tưởng tượng cũng có khả năng biến đổi thế giới nội tâm, giúp trẻ thơ giữ được sự hồn nhiên, vui tươi và niềm tin vào cuộc sống tốt đẹp.

Phép màu kì diệu từ tình bạn chân thành giữa Zezé và cây cam ngọt giúp chúng ta nhận ra tình yêu thương có thể nảy mầm từ những điều nhỏ bé và giản dị nhất. Tình yêu thương dù xuất phát từ thực tại hay trong trí tưởng tượng đều có thể tạo nên những phép màu kì diệu. Phép màu ấy không chỉ xoa dịu những vết thương đã hằn sâu trong tâm trí Zezé mà còn là ngọn lửa thắp sáng tâm hồn, là bài học đầu tiên về sự sẻ chia, chuẩn bị cho Zezé đón nhận những “phép màu” từ tình yêu thương lớn lao hơn trong cuộc đời.

Tuy nhiên, nếu chỉ dừng lại ở sự tưởng tượng thì phép màu từ tình yêu thương chưa trọn vẹn. Chính sự xuất hiện của ông Bò (Manuel Valadares), mới thực sự mở ra một chương mới trong cuộc đời Zezé. Ông Bò là một người đàn ông trung niên hiền hậu, ông tình cờ gặp Zezé và trở thành người đầu tiên trên thế giới này thật lòng quan tâm đến cậu bé. Tình bạn vong niên giữa một đứa trẻ nghèo và một người đàn ông lớn tuổi là một mối quan hệ vừa kì lạ vừa sâu sắc.

Ông Bô không mắng mỏ, không đánh đòn Zezé. Ông lắng nghe, thấu hiểu, kiên nhẫn với những trò nghịch ngợm và trí tưởng tượng phong phú của cậu. Qua cách ông trò chuyện, dạy dỗ và dành thời gian cho Zezé, ta thấy rõ sự dịu dàng của một người cha, người thầy và một người bạn thật sự.

Trong một lần bị cảm tức, Zezé đã lén chuồn khỏi sân để trộm ổi nhà hàng xóm. Khi bị phát hiện, cậu hoảng loạn chạy trốn và không may bị mảnh thủy tinh đâm sâu vào bàn chân trái. Mặc dù đau đớn, Zezé giấu nhem vết thương và đến trường vào ngày hôm sau. Chính vết thương này đã trở thành câu nổi đầu tiên đưa cậu đến gần hơn với ông Bô - người đàn ông trung niên hiền hậu và đầy lòng bao dung. Ông Bô không chỉ ân cần đưa Zezé đến nhà thuốc để băng bó, chăm sóc vết thương mà còn dành cho cậu sự quan tâm thật sự mà không thành viên nào trong gia đình làm điều đó. Zezé đã nhiều lần nhận được sự quan tâm dịu dàng và chân thành từ ông Bô. Ông Bô thường dẫn cậu đi ăn bánh ngọt và soda, đưa cậu đi chơi ở những nơi xa lạ, mở ra cho cậu những trải nghiệm mới, những niềm vui mới mà cuộc sống nghèo khó chưa từng mang lại. Những lúc ngồi bên ông, Zezé cảm nhận được sự ấm áp và hạnh phúc mà cậu chưa từng tìm thấy ở bất cứ đâu. Cậu đã từng bộc bạch với ông Bô rằng mình không muốn rời xa ông một chút nào vì: “Ông là người tốt nhất trên đời. Không ai đối xử tệ với cháu khi cháu ở bên ông và cháu cảm thấy trong tim cháu có một mặt trời hạnh phúc.” [7, tr.164]. Ông Bô không chỉ là người bạn lớn tuổi mà còn là người cha tinh thần, người bạn đồng hành và người thầy dịu dàng, kiên nhẫn lắng nghe những câu chuyện nghịch ngợm, những tưởng tượng phong phú của cậu bé.

Đặc biệt khi Zezé bị đánh hai trận đòn nhó đời và phải nằm liệt giường một thời gian dài, cậu đã không được gặp ông Bô trong suốt khoảng thời gian ấy. Nỗi cô đơn và tuyệt vọng dày vò cậu bé, khiến cậu thậm chí nghĩ đến cái chết như một lối thoát. Zezé đã bộc bạch với ông Bô ý định tự tử của mình: “Tôi nay cháu sẽ ném mình xuống gầm tàu Mangaratiba” [7, tr.189]. Lời nói ấy chứa đựng nỗi đau, sự tổn thương sâu sắc của một đứa trẻ đang khao khát được yêu thương. Ngay lập tức, ông Bô đã nhẹ nhàng nhưng kiên quyết bác bỏ ý nghĩ đó, đồng thời ông cũng dùng tình yêu thương để xoa dịu và vực dậy tâm hồn cậu: “Không được. Vì tình

yêu của Chúa, đừng nói thế. Cháu còn cả một cuộc đời tốt đẹp phía trước. Với đầu óc và trí thông minh của cháu, thật là tội lỗi khi nói ra những điều như thế! Từ nay trở đi, ta không muốn cháu nghĩ đến chuyện đó hay nói về nó nữa. Thế còn ta thì sao? Cháu không thích ta sao? Nếu cháu thích, và nếu cháu không nói dối, thì cháu không nên nói những điều như thế.”, “Ta rất mến cháu, nhóc ạ. Mến cháu nhiều hơn cháu tưởng nhiều. Thôi nào, tặng ta một nụ cười đi” [7, tr.189, 190]. Những lời nói ấy như ngọn đèn soi sáng trong bóng tối, nó mang lại cho Zezé sức mạnh tinh thần vượt lên trên nỗi đau thể xác và tâm hồn. Tình yêu thương của ông Bô không chỉ là sự chăm sóc bên ngoài mà còn là nguồn sống mới giúp Zezé nhận ra giá trị của bản thân và khơi dậy trong cậu niềm hy vọng vào một tương lai tốt đẹp hơn. Nhờ có tình yêu của ông Bô, Zezé dần học được cách trân trọng cuộc sống, yêu thương bản thân và những người xung quanh.

Một trong những khoảnh khắc cảm động nhất trong mối quan hệ giữa Zezé và ông Bô là khi cậu bé ngỏ lời xin được làm con của ông: “Vậy tại sao ông không đến nhà cháu xin cha đem cháu cho ông?” [7, tr.201]. Ông Bô thoáng ngạc nhiên trước lời đề nghị bất ngờ ấy. Câu hỏi trong trẻo tưởng như ngây thơ nhưng lại chạm đến tầng sâu nhất của tình cảm con người. Ông hỏi lại, chậm rãi và xúc động: “Cháu muốn làm con ta ư?” [7, tr.202]. Trước ánh mắt đầy hy vọng của Zezé, ông không giấu nổi sự cảm động. Tuy vậy, với sự chín chắn và hiểu biết của một người trưởng thành, ông vẫn giữ nguyên tắc đạo đức: “Dù rất muốn, ta cũng không thể tách cháu ra khỏi cha mẹ hoặc gia đình cháu được. Như thế là không đúng.” [7, tr.203]. Nhưng rồi ông cũng không thể kìm lòng mình trước tình cảm chân thành mà đứa trẻ ấy dành cho mình, ông dịu dàng nói tiếp: “Dù ta đã sớm coi cháu như con rồi, nhưng từ nay trở đi, ta sẽ đối xử với cháu như thể cháu đúng là con đẻ của ta.” [7, tr.203]. Câu nói ấy đối với Zezé không chỉ là niềm hạnh phúc vỡ òa, mà còn là sự cứu rỗi. Trong một thế giới nơi cậu luôn bị coi là con quỷ, quái vật thì được ai đó nhìn nhận như người quan trọng là điều quý giá hơn mọi phần thưởng. Kể từ khoảnh khắc đó, tình cảm giữa ông Bô và Zezé không còn là tình bạn đơn thuần nữa mà đã trở thành tình cha con đích thực. Đó chính là phép màu mà tình yêu thương mang đến cho cuộc đời Zezé - một cậu bé đang

lớn lên giữa những đòn roi và thiếu thốn tình yêu thương.

Tình yêu thương của ông Bô dành cho Zezé là điều mà cậu bé chưa từng nhận được trong gia đình mình. Nó không ồn ào, không phô trương nhưng lại lặng lẽ sưởi ấm trái tim của một đứa trẻ đã quá quen với sự thờ ơ và bạo lực. Chính ông Bô đã cho Zezé biết thế nào là được trân trọng, được yêu quý và xứng đáng với điều tốt đẹp. Với Zezé, ông Bô là cả một thế giới, là hiện thân của điều tốt lành, là hiện thực hóa của phép màu mà cậu hằng khao khát. Dưới sự yêu thương của ông, Zezé trở nên dịu dàng hơn, biết quan tâm đến người khác hơn và bắt đầu cảm nhận được giá trị của bản thân mình.

Khi bước vào tuổi đến trường, Zezé gặp cô Cecília Paim - người đã dành cho cậu một tình cảm đặc biệt. Sự hiện diện của cô đã mở ra một khoảng sáng ấm áp giữa tuổi thơ đầy tổn thương của cậu: “Cô giáo của tôi, cô Cecília Paim, thực sự dễ mến. Bạn có thể kể với cô rằng tôi là thằng nhóc hư hỏng nhất phố nhà tôi, nhưng cô sẽ chẳng tin đâu. Cô không tin rằng tôi biết nhiều câu chữ tục hơn tất cả các bạn khác ở trong lớp, rằng không đứa trẻ nào tinh quái như tôi. Cô nhất quyết không tin.” [7, tr.137]. Cô không tin cậu là một đứa trẻ hư hỏng, nghịch ngợm như cách mà người ta thường nhận xét về Zezé mà thay vào đó, cô nhìn thấy bên trong cậu là một đứa trẻ thông minh, luôn khao khát được yêu thương. Chính sự tin tưởng không điều kiện này đã trở thành phép màu đối với Zezé bởi nó giúp cậu cảm thấy mình có giá trị và được chấp nhận.

Không dừng lại ở lời nói, tình yêu thương của cô Cecília còn thể hiện qua những hành động rất cụ thể: “Cô Cecília Paim có thể nhìn thấy sự nghèo khổ của anh em tôi từ cách xa cả dặm và vào giờ ra chơi, khi mọi học sinh khác đều đang ăn vặt, cô thấy thương tôi nên gọi tôi tới và bảo tôi đi mua một chiếc bánh ngọt. Cô cung tôi đến mức tôi nghĩ tôi ngoan ngoãn như thế chỉ cốt là để không làm cô thất vọng.” [7, tr.137]. Dù chỉ là một hành động nhỏ nhưng điều này thể hiện sự tinh tế và quan tâm sâu sắc của cô giáo. Cô không làm cậu xấu hổ vì nghèo cũng không thể hiện sự thương hại mà chỉ âm thầm giúp cậu một cách nhẹ nhàng. Đối với một đứa trẻ đang sống trong cảnh thiếu thốn tình cảm và vật chất, sự quan tâm nhỏ như vậy có thể được coi là cả một phép màu bởi nó khiến cậu cảm thấy mình

được yêu thương như những đứa trẻ khác. Tình yêu thương từ cô Cecília không chỉ giúp Zezé cảm thấy ấm áp, mà còn trở thành động lực để cậu thay đổi. Cậu muốn ngoan ngoãn không phải vì bị ép buộc, vì sợ bị phạt hay bị trách mắng mà bởi vì cậu không muốn làm cô thất vọng. Chính tình thương ấy đã giúp cậu tìm lại được phần tốt đẹp bên trong mình. Điều đó được thể hiện rõ khi cậu nhận ra các giáo viên khác đều có hoa cắm trên bàn còn cô Cecília thì không. Vì muốn cô giáo cũng có hoa nên cậu đã lén hái trộm hoa vào mỗi buổi sáng để tặng cô của mình. Dù là hành động vụng về nhưng nó thể hiện tấm lòng chân thật của Zezé. Đó không còn là một cậu bé nghịch ngợm nữa mà là một đứa trẻ đang dần biết cách thể hiện tình cảm, đang học cách yêu thương những người xung quanh.

Qua tình cảm thầy trò giữa Zezé và cô Cecília, ta thấy rằng tình yêu thương không cần phải quá lớn lao, mà chỉ cần chân thành và đúng lúc cũng đủ để tạo nên sự thay đổi. Đối với một đứa trẻ đang tổn thương, tình thương có thể là thứ duy nhất giúp nó nhìn lại chính mình, tin vào bản thân và trở nên tốt hơn.

Dù trong gia đình, Zezé phải chịu không ít những trận đòn roi và la mắng, nhưng ẩn sâu trong đó vẫn là những tình cảm yêu thương thâm lắng đặc biệt là từ chị Glória và mẹ của cậu. Họ không chỉ chăm sóc và bảo vệ Zezé mà còn là những người hiềm hoi trong gia đình biết lắng nghe, thấu hiểu và đứng về phía cậu khi cậu gặp đau đớn về thể xác lẫn tinh thần.

Khi Zezé bị mảnh thủy tinh cắt vào chân, chính Glória là người đã lặng lẽ giúp cậu rửa vết thương, Glória không trách mắng mà còn cố gắng giấu chuyện ấy để tránh cậu bị đòn thêm. Glória không chỉ chăm sóc cậu bé bằng hành động mà còn dũng cảm lên tiếng bênh vực Zezé trước mặt người lớn: “Con nghĩ mọi người ai cũng đánh em nó. Và hôm nay nó ốm nặng lắm. Ba trận đòn là quá nhiều.”, “Suy cho cùng nó cũng chưa đầy sáu tuổi. Đánh rằng nó nghịch ngợm, nhưng nó vẫn còn là trẻ con mà.” [7, tr.143, 144]. Lời nói của Glória thể hiện rõ sự cảm thông và bao dung của một người chị luôn để tâm đến cảm xúc và hoàn cảnh của em mình. Không như những người lớn khác chỉ nhìn thấy sự nghịch ngợm của Zezé để trách phạt, Glória hiểu rằng em mình chỉ là một đứa trẻ còn non nớt, cần được yêu thương hơn là bị trừng phạt.

Không chỉ một lần, tình thương của Glória còn thể hiện trong những lúc Zezé bị anh chị em khác đánh đập. Khi phát hiện Zezé bị Jandira và Totoca hành hạ, Glória không ngần ngại trách mắng họ một cách gay gắt: “Rồi sẽ có ngày các người giết chết đứa bé này mất và rồi sẽ thế nào nữa hả, đồ quái vật không tim?”, “Nó chẳng làm gì nên tội. Các người đã khiêu khích nó. Khi tôi rời nhà thì nó vẫn lặng lẽ làm quả cầu. Các người thật nhẫn tâm. Sao các người có thể đánh em ruột mình tàn tệ như vậy?” [7, tr.172]. Sau đó, cô nhẹ nhàng lau máu và các vết thương cho Zezé, chăm sóc cậu bằng sự dịu dàng và chân thành. Sự tương phản giữa cơn giận dữ khi bảo vệ em và sự ân cần sau đó càng làm nổi bật tình yêu thương mạnh mẽ của Glória - một thứ tình cảm như liều thuốc chữa lành cả thể xác lẫn tâm hồn của Zezé. Một lần khác, khi cha nổi giận và đánh cậu một cách tàn nhẫn, Glória là người đầu tiên dũng cảm lao vào ngăn cản cha của mình: “Cha ơi. Cha ơi. Cứ đánh con đi, vì Chúa, nhưng đừng đánh đứa trẻ này nữa.” [7, tr.178]. Đó không chỉ là hành động bảo vệ một cách bột phát mà còn là biểu hiện sâu sắc nhất của tình yêu thương vô điều kiện - một thứ tình cảm có thể vượt qua cả nỗi sợ hãi. Tình thương của Glória dù không thể thay đổi hoàn toàn cách hành xử của người lớn trong gia đình nhưng đã trở thành chỗ dựa duy nhất để Zezé có thể bám víu vào giữa tuổi thơ đầy tổn thương.

Ngoài Glória, mẹ cũng là người luôn quan tâm chăm sóc Zezé. Những lần bị đánh đến mức phải nằm liệt giường, mẹ luôn túc trực bên cạnh chăm sóc cậu, ở bên cậu cả đêm và chỉ dậy ngay trước khi ánh bình minh ló rạng để chuẩn bị đi làm. Tình yêu của mẹ không được thể hiện bằng lời lẽ lớn lao mà được thể hiện qua hành động. Trong cơn đau đớn về thể xác và tổn thương sâu sắc về tinh thần, Zezé đã thốt lên trong tuyệt vọng: “Mẹ ơi, đáng lẽ con không nên được sinh ra trên đời này.” [7, tr.179]. Trước câu nói của Zezé, mẹ đã nhẹ nhàng an ủi cậu: “Ai đã ở trên đời, thì tức là người đó đều xứng đáng được sinh ra con ạ. Con cũng thế. Chỉ thỉnh thoảng con mới hư thôi, Zezé.” [7, tr.179]. Câu trả lời của mẹ mang theo cả một tình yêu bao dung và sự thấu hiểu. Trong mắt mẹ, Zezé không phải là một đứa trẻ hư hỏng như mọi người thường nghĩ mà chỉ là một đứa trẻ đôi khi còn bày những trò nghịch ngợm. Chính những lời nói ấy là một liều thuốc chữa lành, nó

kéo Zezé ra khỏi cảm giác tự ti và tội lỗi, giúp cậu cảm thấy mình vẫn có chỗ đứng trong thế giới này. Trong sự đau đớn cả về thể xác lẫn tinh thần, chỉ cần một câu nói từ mẹ cũng đủ khiến trái tim tổn thương của một đứa trẻ dịu lại. Có thể mẹ không thể bảo vệ Zezé khỏi tất cả những trận đòn nhưng tình cảm của mẹ là nơi để Zezé cảm thấy mình được yêu thương thật sự.

Trước tình yêu thương của Glória - người chị dám đứng ra bảo vệ và chăm sóc Zezé và tình cảm của mẹ - người luôn lặng lẽ ở bên cậu trong lúc cậu bị tổn thương nhất, ta có thể thấy rằng dù trong một gia đình còn nhiều thiếu thốn về vật chất và tinh thần thì tình yêu thương vẫn luôn hiện diện. Chính những tình cảm ấy đã giúp Zezé cảm nhận được ý nghĩa của cuộc sống và dần trưởng thành hơn.

Tình yêu thương không chỉ giúp Zezé vượt qua nỗi cô đơn mà còn là động lực để cậu trưởng thành. Khi nhận được tình yêu thương từ cây cam ngọt, ông Bô, cô Cecília, Glória và mẹ, Zezé học được cách yêu thương người khác, biết chia sẻ và cảm thông. Tình yêu thương đã giúp cậu vượt qua những khó khăn, tìm thấy niềm vui trong cuộc sống và trưởng thành với trái tim nhân hậu.

Qua tác phẩm, ta có thể thấy rằng phép màu từ tình yêu thương không đến từ những điều viển vông mà từ những hành động chân thành, nhỏ bé, giản dị. Đó là khi một người lớn cúi xuống ngang tầm mắt một đứa trẻ để lắng nghe và thấu hiểu. Đó là khi một đứa trẻ được yêu thương đúng cách để rồi có thể yêu thương lại người khác. Tình yêu thương trong *Cây cam ngọt của tôi* không những làm thay đổi Zezé mà còn truyền cảm hứng đến người đọc về trách nhiệm yêu thương và lắng nghe trẻ nhỏ. Ta nhận ra rằng đôi khi chỉ cần một chút dịu dàng, một cái ôm, một cái nhìn trìu mến cũng đủ để thay đổi cuộc đời của một con người.

1.2.3. Những bài học cuộc sống

Lật từng trang sách *Cây cam ngọt của tôi* của nhà văn José Mauro de Vasconcelos, ta như được bước vào thế giới nội tâm đầy màu sắc và xúc động của cậu bé Zezé – một tâm hồn non nớt nhưng giàu cảm xúc, đang từng ngày trải qua những vui buồn, hi vọng và cả những nỗi đau thầm kín. Sự cô đơn sâu sắc của Zezé khi không ai thấu hiểu mình được xoa dịu bởi tình bạn kì diệu với cây cam

ngọt nhỏ bé – người bạn luôn lắng nghe và sẻ chia mọi tâm tư. Từ những khoảnh khắc ấy, trái tim ta rung lên những nhịp đập chân thật nhất, mở ra cánh cửa dẫn vào những bài học cuộc sống đầy ý nghĩa. Dù cuộc sống đầy thử thách, Zezé vẫn giữ vững niềm tin, như cây cam ngọt kiên cường vươn lên, nhắc nhở ta rằng chỉ cần không từ bỏ, hạnh phúc sẽ đến. Những khó khăn và vấp ngã của Zezé cũng dạy ta biết dũng cảm đối mặt và trưởng thành, để mỗi ngày ta trở nên mạnh mẽ và sâu sắc hơn. Những cảm xúc chân thành và rung động tinh tế trong *Cây cam ngọt của tôi* dẫn lối cho ta khám phá những bài học quý giá, giúp ta biết yêu thương hơn, kiên cường hơn và trân trọng từng khoảnh khắc của cuộc đời.

1.2.3.1. Tình yêu thương là nhu cầu căn bản nhất của trẻ nhỏ

Trong cuộc sống, con người có nhiều nhu cầu thiết yếu để tồn tại và phát triển như ăn, mặc, ở, học hành... Thế nhưng, vượt lên trên tất cả, nhu cầu thiêng liêng và căn bản nhất chính là tình yêu thương. Đặc biệt với trẻ nhỏ, tình thương không chỉ là điểm tựa vững chắc mà còn là hơi ấm dịu dàng giúp các em lớn lên khỏe mạnh cả về thể chất lẫn tâm hồn. Tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi* của nhà văn Brazil José Mauro de Vasconcelos đã khắc họa chân thực điều ấy qua tuổi thơ bất hạnh của cậu bé Zezé – một cuộc sống thiếu thốn về vật chất, buồn khổ về tinh thần, nhưng vẫn le lói ánh sáng nhân văn từ khát vọng được yêu thương và chở che.

Ngay từ những trang đầu, Zezé hiện lên là một cậu bé nhạy cảm, khao khát được quan tâm và thấu hiểu. Khi tự hào khoe với bác Edmundo rằng mình biết đọc, cậu nài nỉ: “Thứ Sáu bác hãy mang ngựa về cho cháu và bác sẽ thấy cháu có biết đọc hay không!” [7, tr.20]. Đó không phải là sự khoe khoang của một đứa trẻ năm tuổi, mà là tiếng lòng tha thiết mong được công nhận, được yêu thương. Thế nhưng, trong gia đình, Zezé thường chỉ nhận lại những lời trách móc và sự lạnh nhạt.

Cha của Zezé thất nghiệp, tính khí thất thường, nhiều lần trút giận lên con cái. Cảnh tượng cậu bé bị cha đánh bằng dây lưng đến nổi không thể cử động được, da thịt rách toạc ra: “Tôi có cảm giác nó có cả ngàn ngón tay có thể đánh khắp người tôi.” [7, tr.178] khiến người đọc không khỏi xót xa. Không chỉ là nỗi

đau thể xác mà cậu bé còn thiếu vắng tình cha, bị đối xử lạnh lùng ngay trong chính mái nhà vốn lẽ phải tràn ngập yêu thương. Mẹ cậu cũng vì mưu sinh vất vả nên trở nên nghiêm khắc, ít dành thời gian dịu dàng cho con. Các anh chị thì coi Zezé như “con quỷ nhỏ”, thường xuyên mắng mỏ, đánh đập. Nhiều lần, cậu bé thốt lên: “Chỉ là vì không ai yêu thương em hết, mọi người trút hết giận dữ lên em” [7, tr.141] – lời than thở của một tâm hồn non nớt đang khát khao tình yêu thương đến cháy bỏng.

Trong hoàn cảnh ấy, Zezé buộc phải tìm một chốn nương náu khác. Cậu gửi gắm niềm vui, nỗi buồn vào cây cam ngọt trong vườn nhà. Zezé đặt tên cho cây là Pinkie, trò chuyện với nó mỗi ngày, tưởng tượng cây biết nghe, biết an ủi: “Pinkie này, từ giờ chúng ta sẽ luôn sống bên nhau. Tớ sẽ tô điểm cho cậu đẹp đến mức không một cái cây nào có thể sánh với cậu. Nghe này, hễ khám phá ra bất kỳ điều gì, tớ sẽ đến kể cho cậu.” [7, tr.77]. Hình ảnh ấy không chỉ đẹp đẽ mà còn khiến ta thấm thía sâu sắc về nhu cầu được yêu thương của trẻ thơ – khi tình người thiếu vắng, trí tưởng tượng trở thành chiếc cầu nối để lấp đầy khoảng trống trong lòng.

May mắn thay, Zezé đã tìm được một tình thương thật sự nơi ông Bô (Manuel Valadares) – người đàn ông trung niên giàu lòng nhân ái. Không giống những người lớn khác, ông Bô luôn kiên nhẫn lắng nghe và dịu dàng vỗ về cậu bé. Khi thấy Zezé bần thần, ông hỏi: “Có chuyện gì vậy?” và luôn sẵn sàng cho em ngồi lên xe, đưa đi dạo, đi học [7, tr.141]. Với ông Bô, Zezé không phải “con quỷ nhỏ” mà là một đứa trẻ đáng thương cần được che chở. Chính vì vậy, Zezé từng run rẩy thổ lộ: “Bởi vì ông là người tốt nhất trên đời. Không ai đối xử tệ với cháu khi cháu ở bên ông và cháu cảm thấy trong tim cháu có một mặt trời hạnh phúc.” [7, tr.164]. Tình yêu thương của ông Bô như dòng nước mát lạnh xoa dịu tâm hồn tổn thương của cậu bé.

Thế nhưng, khi ông Bô bất ngờ qua đời, thế giới của Zezé như sụp đổ hoàn toàn. Cậu bé khóc trong tuyệt vọng: “Chúa Hải Đồng, con muốn ngài trả lại ông Bô cho con. Ngài phải trả lại ông Bô cho con.” [7, tr.218]. Câu nói ấy khiến người đọc nhói lòng, bởi nó cho thấy tình thương quan trọng đến mức nào với Zezé: đó

không chỉ là nhu cầu sống còn mà còn là thứ duy nhất níu giữ em trong cuộc đời đầy cô đơn và thử thách.

Ngoài ra, tác phẩm còn hé lộ những tia sáng nhỏ nhoi khác của tình thương, dù mong manh nhưng vô cùng quý giá. Glória – chị gái lớn – nhiều lần xót xa dỗ dành Zezé sau những trận đòn: “Đau không, bé con?”, “Chị sẽ rất nhẹ tay, bé cưng của chị” [7, tr.173]. Những cử chỉ giản dị ấy trở thành nguồn an ủi hiếm hoi, giúp Zezé bớt cô đơn và sống hồn nhiên hơn. Điều đó càng chứng tỏ rằng chỉ cần một chút yêu thương, trẻ thơ đã có thể tìm thấy niềm vui và niềm tin trong cuộc sống.

Từ tất cả những điều ấy, ta nhận ra rằng tình yêu thương là nhu cầu căn bản nhất của con người, đặc biệt là trẻ thơ. Zezé có thể chịu đựng đói nghèo, khổ cực vật chất, nhưng điều làm cậu đau đớn nhất chính là sự thiếu vắng tình thương. Đôi khi, chỉ một chút dịu dàng của chị Glória, một tình thương bao dung của ông Bồ cũng đủ làm cậu bé nở nụ cười, thắp sáng niềm tin vào cuộc đời.

1.2.3.2. Nỗi đau và sự trưởng thành

Ngay từ những trang đầu của thiên truyện, nhân vật Zezé được khắc họa là một “thằng quỷ nhỏ”, thường xuyên hứng chịu những trận mưa đòn roi từ anh chị, sự mắng mỏ của cha, thậm chí cả mẹ cũng không ngần ngại dùng roi để dạy bảo. Bản lĩnh sống của Zezé thể hiện rõ nét qua khả năng chịu đựng và vượt lên nghịch cảnh. Cậu tâm sự với ông Bồ: “Chị cháu nói rằng một đứa trẻ xấu xa như cháu không nên có mặt trên đời này.”, “Cháu bị đổ tội vì tất cả mọi chuyện. Tất cả mọi người đều đánh cháu.” [7, tr.153]. Ẩn sâu trong lời nói hồn nhiên ấy là sức chịu đựng phi thường của một cậu bé năm tuổi – điều mà không phải đứa trẻ nào cũng có được.

Trong sâu thẳm nhân vật là tâm hồn nhạy cảm và trái tim ấm áp, nhân hậu. Dù mới chỉ năm tuổi, Zezé đã sớm cảm nhận được nỗi vất vả của mẹ khi bà phải lao động quên mình để nuôi cả gia đình: “Mẹ ơi, đáng lẽ con không nên được sinh ra trên đời này. Đáng lẽ con nên giống như quả cầu của con...” [7, tr.179]. Câu nói ngây thơ mà chua xót ấy như một lời tự trách, dằn vặt bản thân, cho rằng mình chính là gánh nặng của mẹ. Zezé cũng thấu hiểu nỗi buồn của cha khi ông thất nghiệp, rơi vào tuyệt vọng. Có lúc, cậu ước mình là một chú chim nhỏ để hót

vang, mong sao tiếng hót ấy có thể xua tan nỗi sầu trong lòng cha. Sự nhạy cảm và lòng trắc ẩn ấy khiến người đọc không khỏi nghẹn ngào: một đứa trẻ sống trong gian khó nhưng vẫn dành trọn trái tim để thấu hiểu và sẻ chia nỗi đau của người thân.

Ở Zezé luôn tràn đầy tình yêu thương và khao khát được yêu thương, chia sẻ. Zezé vô cùng trân quý tình bạn với ông Bô – người đàn ông hiền hậu mà cậu gọi là “cha đỡ đầu”. Lần đầu tiên, có một người lớn không nhìn em bằng ánh mắt trách móc, mà bằng sự tin yêu chân thành. Zezé hồn nhiên kể cho ông nghe những giấc mơ ngây thơ: “Cháu muốn làm nhà thơ để hát cho đời” [7, tr.116]. Ông Bô không chỉ mang đến cho em những chuyến xe ngập tràn niềm vui mà còn trao tặng tình yêu thương chân thành mà em luôn khao khát. Khi được ngồi bên ông, Zezé cảm thấy mình được yêu thương, quan tâm như người thân trong gia đình. Cách cậu trân trọng từng món quà, từng cử chỉ quan tâm nhỏ bé ấy cho thấy trái tim Zezé chan chứa lòng biết ơn và khao khát tình yêu thương. Tình cảm ấy như một ngọn lửa ấm áp làm nở nụ cười trong trái tim non nớt đầy vết thương, biến những điều giản dị thành ánh sáng soi rọi tâm hồn em, giúp em không bị “nuốt chửng” bởi bóng tối của tuổi thơ.

Cú sốc lớn nhất trong tuổi thơ Zezé chính là cái chết đột ngột của ông Bô – người bạn thân thương, điểm tựa tinh thần vững chắc nhất của cậu bé. Tin dữ khiến Zezé đau đớn đến mức ngất lịm, rồi rơi vào trạng thái tuyệt vọng “Suốt ba ngày ba đêm, tôi không muốn một thứ gì. Tôi sốt hầm hập và nôn ọe mỗi khi ai đó cố cho tôi ăn hoặc uống. Tôi mỗi ngày một yếu đi. Tôi chỉ nằm đó bất động, nhìn trần trần lên tường hàng giờ.” [7, tr.219]. Thậm chí, Zezé không còn muốn sống nữa: “Tôi muốn lên thiên đường, và chẳng ai còn sống mà lên đó cả” [7, tr.221].

Nỗi đau ấy tưởng chừng không gì có thể bù đắp, nhưng chính mất mát khủng khiếp ấy lại trở thành bước ngoặt giúp Zezé trưởng thành, giống như một phép thử bản lĩnh sống của cậu bé. Sau khi khóc cạn nước mắt, cậu nhận ra tình yêu thương không chỉ để hưởng thụ mà còn gắn liền với trách nhiệm. Trách nhiệm ấy là sống thay cho phần của người đã khuất, là gìn giữ những kỷ ức đẹp đẽ, và

là học cách mạnh mẽ để không phụ lòng yêu thương mà ông Bồ đã dành cho em. Từ đó, Zezé trở nên chín chắn hơn, bớt nghịch ngợm, ánh mắt em chứa đựng nỗi buồn sâu thẳm nhưng cũng kiên cường hơn: “Chính ông đã dạy cháu biết sự triu mến là gì, ông Bồ yêu quý ạ.” [7, tr.239]. Một đứa trẻ mới năm tuổi đã lĩnh hội bài học lớn nhất của cuộc đời: trách nhiệm với tình yêu, với bản thân và với cuộc sống.

Chi tiết cuối trong truyện đã mô tả quá trình hồi sinh và trưởng thành của Zezé sau những nỗi đau. Sự hồi hận muộn màng của gia đình, đặc biệt là người cha, đã giúp cậu bé dần hồi phục: “Cha nắm tay tôi, để tôi ngồi trong lòng cha trước mặt mọi người. Cha rung nhẹ chiếc ghế bập bênh để tôi không chóng mặt.”, “Mọi chuyện qua rồi, con trai ạ. Tất cả mọi chuyện.” [7, tr.236]. Đó không đơn thuần là sự kết thúc bi kịch mà là một sự chuyển biến sâu sắc trong tâm hồn Zezé. Cậu bé không còn hồn nhiên, tinh nghịch như trước mà đã trưởng thành hơn rất nhiều, học cách chấp nhận nỗi đau, chấp nhận sự ra đi của những người bạn thân yêu: “Nhiều năm đã trôi qua, Manuel Valadares yêu quý ạ. Chính ông đã dạy cháu biết sự triu mến là gì, ông Bồ yêu quý ạ. Giờ đây cháu lại trở thành người cố gắng trao tặng những viên bi và những tấm thẻ bài, bởi vì nếu không có sự triu mến thì cuộc sống chẳng còn đặc biệt nữa.” [7, tr.239]. Sự trưởng thành của Zezé khẳng định sức mạnh của tình yêu thương có khả năng chữa lành và khả năng hồi sinh của tâm hồn con người. Dù vết sẹo của quá khứ vẫn còn đó, nhưng Zezé đã vượt qua, mang theo những bài học quý giá về tình yêu thương để trưởng thành. Đó chính là đỉnh cao của hành trình trái tim Zezé – hành trình trưởng thành từ những mất mát, đớn đau.

1.2.3.3. Sức mạnh của trí tưởng tượng

Nếu cuộc sống gia đình là chuỗi ngày khắc nghiệt, thì thế giới tưởng tượng đã trở thành chốn bình yên, nơi trú ẩn an toàn nhất, cứu rỗi tuổi thơ Zezé. Trong góc vườn nhỏ, cậu tìm thấy cây cam nhỏ – người bạn mà em triu mến đặt tên là Pinkie. Zezé coi cây cam như một người bạn tâm giao, tri kỉ, biết lắng nghe và luôn sẵn sàng chia sẻ mọi niềm vui, nỗi buồn: “Pinkie ơi, mày là người bạn duy nhất biết nghe tao nói.” [7, tr.61]. Em chia sẻ với cây mọi bí mật sâu kín: “Pinkie

này, từ giờ chúng ta sẽ luôn sống bên nhau. Tớ sẽ tô điểm cho cậu đẹp đến mức không một cái cây nào có thể sánh với cậu. Nghe này, hể khám phá ra bất kỳ điều gì, tớ sẽ đến kể cho cậu.” [7, tr.77]. Cậu bé tưởng tượng cây cam biết nói, biết an ủi, sẻ chia, cùng nhau phiêu lưu trên những chuyến hành trình kì thú: làm cao bồi, đi săn thú, cưỡi ngựa ra những miền đất xa xôi. Có thể nói, giữa bóng tối của nghèo đói và đòn roi, Zezé vẫn giữ cho mình một thế giới tưởng tượng hồn nhiên, tươi sáng, tiếp thêm cho em niềm tin, tình yêu cuộc sống. Tình bạn tưởng tượng ấy phản ánh một trái tim biết nâng niu và trân trọng cả những điều nhỏ bé nhất, bởi với Zezé, cây cam không chỉ là một cái cây mà là nơi trú ẩn tinh thần, là chốn an toàn giữa một tuổi thơ thiếu thôn tình thương.

Không dừng lại ở đó, nhờ trí tưởng tượng phong phú, độc đáo mà với Zezé, những cảnh vật bình thường cũng trở thành một thế giới rực rỡ sắc màu. Con đường trước nhà trở thành “đại lộ phiêu lưu”, những chú chim sẻ trở thành “ban nhạc đồng quê”, còn chính Zezé thì hóa thân thành “kị sĩ dũng cảm” cưỡi ngựa rong chơi. Trí tưởng tượng đã giúp Zezé được sống trong một thế giới khác hoàn toàn với hiện thực khắc nghiệt, nơi em được là chính mình, được tự do vui đùa. Nếu không có trí tưởng tượng, tuổi thơ của em hẳn chỉ còn lại những trận đòn roi và nước mắt.

Trí tưởng tượng không chỉ giúp Zezé thoát khỏi cô đơn mà còn thắp lên trong em những ước mơ tươi đẹp. Em từng say mê mơ ước trở thành một “nhà thơ thông thái”, rong ruổi khắp nơi để kiếm tiền giúp mẹ “tôi buồn đến mức đã hứa rằng khi nào thành nhà thơ và trở nên thông thái, tôi sẽ đọc thơ của tôi cho mẹ nghe.” [7, tr.35]. Trong thế giới tưởng tượng ấy, Zezé tin rằng chỉ cần có đôi giày tốt và một cây đàn, em sẽ chu du khắp nơi, vừa hát vừa viết nên những bài ca chan chứa tình thương. Ước mơ hồn nhiên ấy cho thấy dù sống trong nghèo khó, Zezé vẫn ấp ủ khát vọng làm đẹp cho đời.

Không chỉ vậy, Zezé còn tưởng tượng về một chú ngựa trung thành. Em nhiều lần thuyết phục bác Edmundo mang ngựa về cho mình. Với cậu bé, chú ngựa ấy là phương tiện để bay xa khỏi góc vườn nghèo nàn, để đến những miền đất mới. Thực tại có thể trói buộc Zezé trong đói nghèo, nhưng trí tưởng tượng đã

trao cho em đôi cánh để tin rằng một chân trời tươi sáng vẫn đang chờ đón phía trước.

Sức mạnh lớn nhất của trí tưởng tượng không chỉ là giúp Zezé tạm quên đi nỗi đau, mà còn gìn giữ sự hồn nhiên, nhân hậu trong tâm hồn em. Trong những cuộc trò chuyện với cây cam, Zezé không bao giờ trút giận hay oán hận, mà luôn gửi gắm sự dịu dàng và lòng biết ơn. Cậu bé thường thì thầm với Pinkie về những ước mơ của mình về tương lai. Lời nói hồn nhiên ấy đủ để ta cảm nhận được trong trái tim em, trí tưởng tượng không phải là nơi để trốn chạy, mà là nơi trao gửi yêu thương.

Hành trình của Zezé – từ trái tim biết thấu hiểu, trân trọng và sống có trách nhiệm, đến bản lĩnh vươn lên trong nghịch cảnh, cùng sức mạnh kì diệu của trí tưởng tượng – đã để lại trong lòng người đọc những bài học sâu sắc và đầy cảm xúc. Một cậu bé chỉ mới năm tuổi nhưng đã dạy chúng ta rằng: con người chỉ thực sự trưởng thành khi biết đặt mình vào nỗi đau của người khác; chỉ thực sự sống đẹp khi biết trân quý những điều nhỏ bé và dám gánh vác trách nhiệm với tình cảm, với cuộc đời; và chỉ thực sự không gục ngã khi nuôi dưỡng trong mình trí tưởng tượng cùng niềm tin vững bền. *Cây cam ngọt của tôi* vì thế không chỉ là câu chuyện về một tuổi thơ bất hạnh, mà còn là bản nhạc ngân vang về sức mạnh tinh thần của con người – sức mạnh giúp ta sống nhân hậu, kiên cường và chan chứa yêu thương giữa dòng đời đầy bão tố.

Tiểu kết chương 1

Chương 1 của đề tài tập trung giới thiệu tác giả, tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi* (José Mauro de Vasconcelos) và làm rõ những giá trị nhân văn sâu sắc được thể hiện qua câu chuyện cảm động về tuổi thơ của cậu bé Zezé. Nhà văn José Mauro de Vasconcelos – một cây bút tiêu biểu của văn học Brazil hiện đại – đã tái hiện chân thực một tuổi thơ đầy nước mắt, nơi Zezé phải chịu cảnh nghèo đói, thiếu thốn tình thương và những trận đòn roi nghiệt ngã. Tuy nhiên, trong nỗi cô đơn ấy, cậu vẫn tìm thấy “phép màu” của tình yêu thương qua tình bạn với cây cam ngọt Pinkie, qua sự quan tâm dịu dàng của ông Bô – người bạn lớn tuổi giàu lòng nhân ái, cùng tình cảm ấm áp của chị Glória, người mẹ và cô giáo Cecília. Những mối quan hệ ấy đã sưởi ấm tâm hồn Zezé, giúp cậu vượt qua nỗi đau đẽ trưởng thành và hiểu ra giá trị của lòng nhân hậu, sự bao dung và tình yêu thương con người. Tác phẩm gửi gắm thông điệp nhân văn sâu sắc: tình thương là nhu cầu căn bản và là sức mạnh chữa lành lớn nhất của tuổi thơ, đồng thời nhắc nhở người lớn hãy biết lắng nghe, thấu hiểu và nuôi dưỡng tâm hồn trẻ nhỏ bằng sự yêu thương chân thành.

Chương 2

GIÁ TRỊ NGHỆ THUẬT TÁC PHẨM *CÂY CAM NGỌT CỦA TÔI* CỦA JOSÉ MAURO DE VASCONCELOS

2.1. Nghệ thuật xây dựng cốt truyện

2.1.1. Tổ chức cốt truyện

Trong tác phẩm tự sự, nếu ngôn từ là chất liệu thì cốt truyện chính là linh hồn của tác phẩm. William Somerset Maugham (1874 – 1965), một nhà văn nổi tiếng người Anh, từng khẳng định: “Nhà văn sống bằng cốt truyện, y như họa sĩ sống bằng màu và bút vẽ vậy”. Tiểu thuyết gia của Đức - Johann Wolfgang von Goethe (1749 – 1832) cũng cho rằng: “Còn gì quan trọng hơn cốt truyện và nếu thiếu nó thì cả nền lí luận nghệ thuật sẽ còn ra gì nữa?”. Trong *Từ điển thuật ngữ văn học* của các tác giả Lê Bá Hán, Trần Đình Sử, Nguyễn Khắc Phi (đồng chủ biên), cốt truyện được xem là “hệ thống sự kiện cụ thể, được tổ chức theo yêu cầu tư tưởng và nghệ thuật nhất định, tạo thành bộ phận cơ bản, quan trọng nhất trong hình thức động của tác phẩm văn học thuộc thể loại tự sự và kịch.” [6].

Cốt truyện trong một tác phẩm tự sự thường được chia làm hai loại: cốt truyện đơn tuyến và cốt truyện đa tuyến. Như vậy, khảo sát kiểu loại cốt truyện trong một tác phẩm văn học không chỉ thấy được sự đặc sắc và giá trị nghệ thuật của nó mà còn khẳng định cá tính sáng tạo độc đáo của nhà văn.

Truyện *Cây cam ngọt của tôi* có sức hấp dẫn đặc biệt với người đọc, một phần quan trọng là vì nhà văn José Mauro de Vasconcelos đã xây dựng cốt truyện một cách hấp dẫn, thú vị mà vẫn tự nhiên, thống nhất và hoàn chỉnh. Đó là cốt truyện đơn tuyến, được triển khai theo mạch phát triển tâm lí của nhân vật chính – cậu bé Zezé. Mở đầu câu chuyện, tác giả giới thiệu hoàn cảnh sống nghèo khó của gia đình Zezé cùng hình ảnh cậu bé thông minh, nhạy cảm nhưng thường bị hiểu lầm là hư hỏng. Trong ngôi nhà mới, Zezé phát hiện một cây cam nhỏ và xem đó như người bạn thân thiết, nơi cậu gửi gắm những tâm sự và mơ mộng của mình. Mạch truyện phát triển khi Zezé gặp ông Bô – người đàn ông hiền hậu và nhân từ. Chính ông đã mang đến cho Zezé tình yêu thương chân thành mà cậu luôn khao khát, giúp cậu biết cảm nhận và trân trọng tình cảm giữa con người với

con người. Cao trào của câu chuyện đến khi ông Bồ qua đời trong một tai nạn xe hơi, để lại trong lòng Zezé nỗi đau mất mát sâu sắc. Cậu bé như mất đi cả thế giới, đánh mất sự hồn nhiên và niềm tin vào cuộc sống. Ở phần kết, Zezé trở nên trầm lặng, trưởng thành hơn trong nỗi đau, nhận ra giá trị của tình yêu thương và sự chia li. Hình ảnh cây cam bị chặt bỏ tượng trưng cho sự khép lại của tuổi thơ và mở ra hành trình trưởng thành mới. Toàn bộ câu chuyện xoay quanh một mạch duy nhất – quá trình trưởng thành trong tâm hồn Zezé – không có tuyến truyện phụ, thể hiện rõ đặc điểm của một cốt truyện đơn tuyến, giản dị nhưng sâu sắc và giàu tính nhân văn.

Đặc biệt là, nhà văn José Mauro de Vasconcelos đã cấu trúc truyện gồm hai phần, mỗi phần gồm các chương khác nhau, mỗi chương đều có nhan đề gắn với một sự kiện của nhân vật, như một câu chuyện nhỏ:

Phần 1: Đôi khi, vào giáng sinh, đưa con của quý ra đời

Chương 1: Khám phá nhiều điều

Chương 2: Một cây cam ngọt

Chương 3: Những ngón tay gầy guộc của nghèo túng

Chương 4: Con chim nhỏ, trường học và bông hoa

Chương cuối của phần 1: “Ta hy vọng mi chết trong ngục tù”

Phần 2: Khi Chúa hài lòng buồn thiu xuất hiện

Chương 1: Những vụ bám càng

Chương 2: Kết bạn

Chương 3: Những cuộc trò chuyện đó đây

Chương 4: Hai trận đòn nhớ đời

Chương 5: Một đề nghị lạ lùng nhưng lịch sự

Chương 6: Dần dần sự triu mến ra đời

Chương 7: Tàu Mangaratiba

Chương 8: Nhiều cây cổ thụ

Chương cuối: Lời thú nhận cuối cùng

Việc xây dựng cốt truyện theo một mạch phát triển duy nhất giúp người đọc dễ dàng theo dõi và thấu hiểu hành trình trưởng thành trong tâm hồn của nhân

vật Zezé – từ một cậu bé nghịch ngợm, thiếu thốn tình thương đến khi biết yêu thương, cảm thông và chịu đựng nỗi mất mát. Chính cấu trúc đơn tuyến ấy khiến mỗi sự kiện, mỗi nhân vật phụ như cây cam, ông Bồ, hay gia đình Zezé đều tập trung làm nổi bật một chủ đề trung tâm: sức mạnh của tình thương trong việc nuôi dưỡng và cứu rỗi tâm hồn con người. Bên cạnh đó, cốt truyện tuyến tính, phát triển tự nhiên theo dòng cảm xúc của Zezé còn giúp tác phẩm mang đậm chất tự truyện và trữ tình, khiến người đọc có cảm giác đang lắng nghe một tiếng nói chân thành, hồn nhiên nhưng thấm thía của một đứa trẻ.

2.1.2. Xây dựng tình huống truyện

Tình huống truyện là hoàn cảnh riêng được tạo nên bởi một sự kiện đặc biệt khiến cho tại đó, cuộc sống hiện lên đậm đặc nhất và ý đồ tư tưởng của tác giả cũng được bộc lộ sắc nét nhất. Đối với truyện ngắn, tình huống giữ vai trò là hạt nhân của cấu trúc thể loại. Theo nhà văn Nguyễn Minh Châu: “Tình huống truyện như một lát cắt trên thân cây cổ thụ mà qua từng đường vân thớ gỗ, ta có thể thấy được trăm năm của một đời thảo mộc.”

Tình huống truyện có vai trò, ý nghĩa đặc biệt quan trọng trong tác phẩm. Nó làm cho câu chuyện phát triển một cách tự nhiên, hợp lí và cũng có thể tạo ra những bước ngoặt, gây hứng thú cho người đọc. Thông qua tình huống truyện, nhân vật được khắc họa rõ nét đặc điểm, chiều sâu tâm lí, góp phần làm nổi bật chủ đề, tư tưởng của truyện.

Cây cam ngọt của tôi là một tác phẩm rất thành công trong nghệ thuật xây dựng tình huống truyện. Tác giả José Mauro de Vasconcelos đã khéo léo tạo ra những tình huống không quá kịch tính hay giật gân, mà đời thường, giản dị nhưng lại có sức mạnh bộc lộ sâu sắc thế giới nội tâm của Zezé, đồng thời đẩy cốt truyện đi theo những bước ngoặt đầy thú vị, truyền tải thông điệp nhân văn về tình yêu thương và sự trưởng thành.

Nhân vật chính – Zezé được tác giả khắc họa với hình ảnh một đứa trẻ thông minh, ham học hỏi, thích khám phá. Tuy vậy, cậu bé lại không tận dụng trí thông minh vào những việc có ích mà lại nghĩ ra vô vàn những trò nghịch ngợm, quậy phá, gây ra rắc rối cho mọi người xung quanh.

Nhà văn José Mauro de Vasconcelos đã xây dựng hai tình huống then chốt, tạo nên những điểm tựa tình cảm và sự giao thoa tâm hồn của Zezé. Đó là tình huống Zezé “gặp gỡ” và kết bạn với cây cam ngọt trong vườn nhà mới. Hai đối tượng tưởng chừng không liên quan đến nhau nhưng lại trở thành những người bạn thân thiết, một tình bạn vô cùng đặc biệt giữa con người và thiên nhiên. Tiếp theo là tình huống Zezé “đụng độ” và rồi kết thân với ông Bò Đào Nha (Manuel Valadares). Ban đầu, mối quan hệ đặc biệt này chứa đựng những mâu thuẫn, đối lập, dở khóc dở cười. Khi Zezé bám càng xe của ông Bò để tới trường thì đã bị ông phát hiện và cho cậu bé một trận: “Ông ta buông tai tôi ra và kéo tôi nằm vắt ngang đùi ông ta. Ông ta chỉ đánh tôi duy nhất một cái, nhưng cú đánh mạnh đến nỗi dường như ông ta đã làm cho mông tôi bắn xuyên qua bụng. Chỉ khi đó ông ta mới thả tôi ra.” [7, tr.126]. Zezé cảm thấy nhục nhã, tức giận nên đã lên kế hoạch trả thù ông Bò. Thế nhưng, qua một loạt những cuộc “đụng độ” tình cờ rồi dần trở thành những cuộc trò chuyện chân thành, tình bạn diệu kì giữa cậu bé tinh quái và người đàn ông lớn tuổi, giàu lòng nhân ái đã nảy nở: “Nụ cười của ông ta dịu dàng đến nỗi như lan toả tình yêu thương.” [7, tr.145], “Tôi mỉm cười trong đau đớn, nhưng đằng sau cơn đau ấy, tôi vừa mới phát hiện ra một điều quan trọng. Ông người Bò giờ đây là người tôi yêu quý nhất trên đời.” [7, tr.148], “Cháu chẳng muốn xa ông chút nào...Bởi vì ông là người tốt nhất trên đời. Không ai đối xử tệ với cháu khi cháu ở bên ông và cháu cảm thấy trong tim cháu có một mặt trời hạnh phúc.” [7, tr.164]. Tình huống này là một bước ngoặt lớn trong cuộc đời Zezé; tình yêu thương, sự bao dung và thấu hiểu vô điều kiện của ông Bò đã trở thành phép màu thực sự, giúp chữa lành những vết thương lòng của Zezé.

Mạch truyện được đẩy lên đỉnh điểm với những mất mát liên tiếp, gây ra cú sốc tâm lí lớn cho Zezé. Đó là sự ra đi của ông Manuel Valadares, người bạn lớn của Zezé. Ông bất ngờ qua đời vì tai nạn giao thông. Đây thực sự là một cú sốc quá lớn với Zezé: “Tôi toát mồ hôi lạnh, cảm thấy như thể tất thảy đều biến thành màu đen. Tôi cảm thấy buồn nôn khủng khiếp và cả người đổ mồ hôi lạnh. Nước mắt tôi giàn giụa. Tim tôi còn đau hơn bụng và tôi chạy một mạch dọc đường Casinhas. Tôi hoàn toàn đơn độc trên đời.” [7, tr.215, 216]. Zezé không

chấp nhận được sự thật đau lòng này. Cú sốc ấy đã đẩy Zezé vào trạng thái tuyệt vọng cùng cực, cậu bé ốm nặng, không muốn ăn uống và thậm chí không thiết sống và “chỉ nghĩ đến một chuyện duy nhất là đi lên thiên đường.” [7, tr.220]. Cái chết của ông Bô chính là đỉnh điểm bi kịch, buộc Zezé phải đối diện với nỗi đau tốt cùng và bắt đầu quá trình trưởng thành trong đau thương: “Giờ đây tôi đã thực sự biết đau đớn là gì. Đau đớn không phải là bị đánh đến bất tỉnh. Đau đớn không phải là bị một mảnh thủy tinh cửa rách chân phải khâu nhiều mũi ở hiệu thuốc. Đau đớn là thế này đây: toàn bộ trái tim tôi nhức nhối, và tôi phải mang nó xuống mồ.” [7, tr.220].

Tiếp đến là sự kiện cây cam Pinkie bị chặt bỏ. Để mở rộng đường, cây cam nhỏ của Zezé bị chặt bỏ một cách tàn nhẫn. Khi Zezé đang chìm trong nỗi đau mất đi người bạn tâm giao, người cha tinh thần - ông Bô, thì Pinkie chính là một phép màu, điểm tựa tinh thần duy nhất của cậu bé: “Niềm vui mà Pinkie mang lại khiến tôi cảm thấy như thể mình đã khỏe hơn nhiều. Ít nhất, trái tim tôi đã bớt nặng nề hơn.” [7, tr.230]. Đáng buồn thay, chẳng bao lâu, người bạn thân thiết ấy cũng rời xa cậu bé. Tiếng thét thất thanh của cậu chứa đựng bao nỗi xót xa, tuyệt vọng: “Nó muốn giết cậu đấy. Nó muốn giết cậu đấy. Nó muốn cán chết cậu. Nó muốn băm vằm cậu đấy.”, “Quân giết người! Quân giết người.” [7, tr.231]. Tiếng thét xé lòng của Zezé không chỉ là sự đau đớn vì mất đi một cái cây, mà là sự đổ vỡ của một phần tâm hồn, một tình bạn quý giá.

Cách kết thúc truyện cũng là một điểm nhấn trong tác phẩm của José Mauro de Vasconcelos. Một kết thúc truyện hay, giàu ý nghĩa, không chỉ khiến độc giả trầm trở, đắn đo về những tình tiết, về những quy luật cuộc sống được tác giả góp nhặt từ hiện thực mà còn có thể thức tỉnh, lay động trái tim hướng về ánh sáng, hướng về chân – thiện – mỹ. Câu chuyện kết thúc với sự trưởng thành của cậu bé Zezé, từ một đứa trẻ nghịch ngợm, cô đơn, cậu trở nên chín chắn và hiểu sâu sắc về tình yêu thương, sự mát mẻ và lòng nhân ái. Kết thúc truyện không rơi vào tuyệt vọng, mà mở ra một con đường trưởng thành đầy ý nghĩa.

Nghệ thuật đối lập tương phản được José Mauro de Vasconcelos sử dụng một cách triệt để, tạo nên kịch tính và làm nổi bật các sự kiện chính của tác phẩm.

Một bên là những lời trách mắng, những trận đòn roi tàn nhẫn từ gia đình; đối lập hoàn toàn với tình yêu thương vô điều kiện từ cây cam Pinkie và đặc biệt là ông Bò. Sự tương phản gay gắt này không chỉ làm nổi bật nỗi cô độc của Zezé mà còn ngợi ca giá trị vĩnh cửu của tình yêu thương. Đồng thời, thế giới hiện thực khắc nghiệt, đói nghèo của Zezé luôn song hành và đối lập với thế giới tưởng tượng đầy màu sắc, nơi cậu bé tìm thấy niềm vui, sự an ủi và được là chính mình.

Tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi* đã thể hiện sự tài tình của José Mauro de Vasconcelos trong nghệ thuật xây dựng tình huống truyện. Ông không tạo ra những tình huống rắc rối hay phức tạp mà tập trung vào những biến cố cảm xúc, những điểm chạm tâm hồn. Mỗi tình huống, dù lớn hay nhỏ, đều đóng vai trò quan trọng trong việc khắc họa tính cách Zezé, làm nổi bật lên các mối quan hệ, đẩy cốt truyện phát triển và truyền tải sâu sắc thông điệp nhân văn về tình yêu thương, nỗi đau và quá trình trưởng thành từ những nỗi đau.

2.2. Nghệ thuật xây dựng nhân vật

Nhân vật văn học là một trong những yếu tố cơ bản, giữ vai trò then chốt trong cấu trúc tác phẩm. Thông qua nhân vật, nhà văn thể hiện quan niệm nghệ thuật về con người và cuộc sống, đồng thời truyền tải tư tưởng, tình cảm, thái độ của mình trước hiện thực. Có thể xem nhân vật là kết tinh sáng tạo của tác giả, là “linh hồn” của tác phẩm, tạo nên sức sống và sức hấp dẫn cho truyện. Bằng nhiều hình thức thể hiện, nhà văn José Mauro de Vasconcelos đã khắc họa nhân vật một cách sống động, chân thực, góp phần thể hiện rõ tư tưởng nghệ thuật của mình.

2.2.1. Miêu tả hành động

Nghệ thuật miêu tả hành động giữ vai trò vô cùng quan trọng trong việc khắc họa tính cách nhân vật. Nhờ đó, nhân vật không chỉ hiện ra như một hình tượng tĩnh mà trở nên sống động, có quá trình phát triển, để lại ấn tượng sâu sắc trong lòng người đọc. Nhà văn José Mauro de Vasconcelos đã xây dựng thành công nhân vật Zezé thông qua bút pháp miêu tả hành động một cách chân thực, cụ thể. Nhờ đó, nhân vật không chỉ hiện lên như một cậu bé tinh nghịch, hồn nhiên mà còn trở thành biểu tượng cho tuổi thơ nhiều tổn thương nhưng vẫn giàu khát vọng sống.

Các hành động tình nghịch của cậu bé Zezé được bộc lộ một phần là do đặc điểm tâm lí của trẻ thơ hồn nhiên, thích khám phá, song đồng thời cũng là cách cậu tìm kiếm tình thương và sự quan tâm từ gia đình. Đặc biệt, nhiều hành động phản kháng hay che giấu nỗi buồn của em còn phản ánh rõ mâu thuẫn nội tâm: vừa khao khát yêu thương, vừa phải gồng mình chịu đựng. Hành động của Zezé vì thế không đơn thuần là bề nổi, mà còn là ngôn ngữ của một tâm hồn trẻ thơ khao khát được lắng nghe và thấu hiểu.

Các hành động của Zezé thường là sự kết hợp giữa trí thông minh lém lỉnh và khao khát tìm kiếm sự chú ý, quan tâm từ người lớn. Chẳng hạn, cậu bé đã giấu kính của bác Edmundo và đòi tiền mua bi để đổi lấy nơi cất giấu. Hành vi này không chỉ thể hiện sự tinh quái, lém lỉnh mà còn là cách Zezé sử dụng trí thông minh để đạt được những mong muốn đơn giản của tuổi thơ. Hay cậu đã lén vào vườn nhà hàng xóm để “trộm” hoa tặng cô giáo vì không muốn thấy lọ hoa của cô trống rỗng. Hành động này xuất phát từ tấm lòng nhân hậu và tình yêu thương chân thành, biến một hành vi sai trái thành một cử chỉ đáng quý, bộc lộ sự nhạy cảm và khác biệt của cậu. Và ngay cả khi cô giáo đề cập về việc có thể cô cho cậu tiền để mua bánh ngọt, cậu bé đã từ chối một cách vô cùng dứt khoát vì cảm thấy có những người khác khó khăn hơn mình giống như Dorotilia và chia sẻ bánh cho cô bé. Đặc biệt, Zezé còn sáng tạo ra thế giới riêng bằng cách biến cây cam nhỏ thành người bạn tri kỉ và sáng tạo các trò chơi như “vườn thú” hay “cáp treo” ở ngay vườn sau nhà mình để chơi cùng cậu em tra Luís. Những hành động này chứng tỏ trí tưởng tượng vô hạn của cậu, giúp Zezé và em trai Luís thoát ly khỏi thực tại nghèo khó và những trận đòn roi để sống trong một thế giới hồn nhiên, tươi đẹp do chính mình tạo ra.

Ẩn sau sự nghịch ngợm là một tâm hồn nhạy cảm, phải tự mình đối mặt với nỗi đau và sự cô đơn. Khi không thể huýt sáo như anh trai Totoca, Zezé đã chọn cách hát thầm ở trong lòng. Hành động này mang tính biểu tượng sâu sắc, thể hiện sự cô độc và nhu cầu giấu kín cảm xúc của cậu bé, phản ánh sự cô đơn và tổn thương khi Zezé thường xuyên bị gia đình xem là “đứa con của quỷ”. Nỗi đau tinh thần còn thể hiện rõ khi cậu bé khóc nức nở sau những trận đòn oan ức. Zezé

chấp nhận đòn roi khi mình phạm lỗi, nhưng lại đau đớn và khóc khi bị trừng phạt vô cớ. Điều này phản ánh mâu thuẫn nội tâm giữa khao khát được yêu thương và thực tế phải gồng mình chịu đựng sự bất công, khiến nỗi đau tinh thần trở nên day dứt hơn cả nỗi đau thể xác. Cuối cùng, hành động ôm bác Edmundo vì lòng trắc ẩn là một cử chỉ vượt qua lứa tuổi. Zezé đã ôm bác Edmundo một cách chân thành, không phải để đổi lấy con ngựa mong ước đã lâu mà vì lòng thương cảm khi nhận ra sự cô đơn và khao khát tình cảm của người lớn. Từ đó, tác phẩm bộc lộ lòng trắc ẩn sâu sắc của cậu bé và khát vọng được trao đi tình yêu thương, giúp Zezé tìm thấy sự đồng điệu hiếm hoi về tâm hồn.

2.2.2. Ngôn ngữ đối thoại

Có thể nói, giá trị của một tác phẩm tự sự là thông qua đối thoại, nhờ đó mà các vấn đề trong tác phẩm được đặt ra và xem xét dưới nhiều góc độ khác nhau. Ngôn ngữ đối thoại đặc biệt quan trọng vì nó vừa có thể tạo nên những tình huống bất ngờ vừa khắc họa được tính cách nhân vật.

Ngôn ngữ của nhân vật Zezé vừa mang nét ngây thơ, hồn nhiên, vừa chứa đựng những suy tư vượt quá tuổi. Những lời trò chuyện với cây cam hay đối thoại với người thân, bạn bè đã bộc lộ rõ khao khát được yêu thương, đồng thời hé lộ chiều sâu tâm hồn của nhân vật. Không ít lần, trong những câu nói tưởng chừng vô tư, Zezé lại chạm đến những vấn đề nhân sinh sâu sắc, khiến người đọc vừa xúc động vừa suy ngẫm. Những lời nói được nhà văn khắc họa thông qua các chi tiết nhỏ xuyên suốt tác phẩm.

Zezé nói chuyện cùng anh trai Totoca trong ngày Giáng sinh: “Khi Giáng sinh đến, em sẽ thật tâm mong ước mình không phải người như thế! Em ước gì đầu chỉ một lần trong đời, trước khi em chết, Chúa Hài Đồng sẽ được sinh ra trong trái tim em, thay vì một con quỷ ranh.” [7, tr.56], “Mẹ thật tuyệt vời, mẹ luôn cảm thấy có lỗi khi đánh em, và mẹ đánh rất nhẹ.” [7, tr.57]. Chi tiết này cho thấy Zezé là một đứa trẻ có nội tâm nhạy cảm, luôn khao khát được yêu thương và mong muốn trở nên tốt đẹp hơn. Dù bị hiểu lầm là “đứa trẻ hư” em vẫn ý thức sâu sắc về thiện – ác trong bản thân, thể hiện một tấm lòng nhân hậu và khát vọng hướng thiện. Qua những lời nói tưởng chừng đơn giản, người đọc cảm nhận được nỗi cô

đơn, tôn thương và niềm tin ngây thơ của một đứa trẻ luôn muốn được đón nhận bằng tình yêu thương chân thành.

Hay khi cậu trò chuyện cùng cây cam ngọt về ông Bò: “Này, Pinkie, cậu không cần làm thế đâu. Ông ấy là bạn tốt nhất của tớ. Nhưng cậu là vị vua đích thực của cây cối trong vườn, cũng như Luís là vua đích thực của các anh em trai tớ ấy. Trái tim chúng ta cần phải đủ lớn để có chỗ cho tất cả mọi thứ chúng ta yêu thương, cậu biết đấy.” [7, tr.155]. Hình ảnh của một cậu bé có tâm hồn giàu trí tưởng tượng, nhân hậu và biết trân trọng tình bạn được bộc lộ rõ thông qua chi tiết này. Em nhìn thế giới bằng đôi mắt trong trẻo, luôn tìm thấy điều tốt đẹp nơi con người và thiên nhiên. Qua cuộc đối thoại với cây cam, Zezé bộc lộ khả năng đồng cảm sâu sắc, biết yêu thương không ích kỷ, biết dung hòa các mối quan hệ bằng trái tim rộng mở.

Trong tác phẩm, nhà văn đã sử dụng nhiều đoạn đối thoại giữa các nhân vật khác nhau để làm nổi bật diễn biến của câu chuyện. Ngôn ngữ đối thoại trong tác phẩm của ông mang đậm chất đời thường, giản dị, gần gũi nhưng cũng rất sâu lắng. Qua các đoạn hội thoại giữa các nhân vật, nhà văn José Mauro de Vasconcelos đã khắc họa được sâu sắc tâm lí của từng nhân vật đặc biệt là cậu bé Zezé với thế giới nội tâm phong phú.

Cuộc đối thoại giữa Zezé và cây cam ngọt trong ngày đầu cậu đến nhà mới thể hiện sự tưởng tượng phong phú của Zezé:

“Tôi cảm một cái que cào cào lên mặt đất và vừa bắt đầu ngưng sục sục thì nghe thấy một giọng nói cất lên từ đâu đó, gần trái tim mình.

- Tớ nghĩ chị cậu nói đúng đấy.
- Mọi người luôn đúng. Chỉ có tớ là chẳng đúng bao giờ.
- Không phải vậy đâu. Nếu ngắm kỹ tớ, cậu sẽ thấy.

...

Glória đến đúng lúc tôi đang ôm cái cây.

- Tạm biệt nhé, bạn của tôi. Bạn là sinh vật đẹp nhất trên đời!” [7, tr.38-40].

Có lẽ vì sự thiếu thốn về cả vật chất lẫn tinh thần mà Zezé đã tự tưởng tượng ra rằng cây cam ngọt có thể nói chuyện với mình. Ngôn ngữ trong đoạn hội

thoại trên giản dị, mộc mạc rất phù hợp với cách nghĩ và cách nói tự nhiên của một đứa trẻ. Ban đầu, Zezé cảm thấy buồn bã vì không có cây nào thuộc về riêng mình nên khi cây cam ngọt cất tiếng nói, cậu cảm thấy rất vui sướng vì người bạn đặc biệt này. Chi tiết ấy thể hiện rõ trí tưởng tượng phong phú, tâm hồn nhạy cảm và khát khao được yêu thương của cậu. Những ngày sau đó, Zezé luôn chia sẻ mọi chuyện với cây cam như:

“Về đến nhà tôi đi thẳng đến chỗ Pinkie.

- Bạn yêu quý, tớ đến đây để làm một việc.

- Việc gì vậy.

...

- Tớ không biết. Tớ chỉ không quen với chuyện này. Tớ cảm thấy chiếc lồng bên trong mình giờ đây trống trải quá.” [7, tr.85, 86].

Cậu bé đã chia sẻ với cây cam rằng cậu mong muốn chú chim sẻ nhỏ trong mình sẽ quay về bên Chúa và Chúa sẽ gửi chú chim đó đến hát cho những đứa trẻ khác. Dù chính bản thân mình còn thiếu niềm vui và tình thương nhưng Zezé luôn mong rằng chú chim nhỏ ấy có thể mang niềm vui đến những đứa trẻ cũng cô đơn giống mình. Qua đó, ta có thể thấy rằng Zezé không chỉ có trí tưởng tượng phong phú mà còn có một trái tim tràn đầy tình yêu thương, biết quan tâm đến mọi người.

Bên cạnh trí tưởng tượng phong phú thì điều nổi bật hơn cả trong nhân vật Zezé chính là khát khao được yêu thương mãnh liệt. Điều này được nhà văn khắc họa rõ nét trong đoạn hội thoại của cậu với chị gái Glória:

“- Sao thế, Zezé?

- Không có gì, Gló... Tại sao không có ai yêu thương em cả?

- Em nghịch ngợm quá.

- Hôm nay em đã bị đòn ba lần rồi, Gló ạ.

- Chẳng lẽ em không đáng bị đánh à?

- Không phải vậy. Chỉ là vì không ai yêu thương em hết, mọi người trút hết giận dữ lên em.” [7, tr.141].

Trong một gia đình đông con nghèo khó, nơi người lớn bị cuộc sống mưu sinh đè nặng, Zezé đã trở thành nơi trút giận thay vì được lắng nghe và thấu hiểu.

Câu hỏi “Tại sao không có ai yêu thương em cả?” nghe thật chua xót và đó như là tiếng lòng chất chứa tổn thương của một đứa trẻ luôn phải gánh chịu đòn roi và la mắng. Dù còn rất nhỏ nhưng tâm hồn non nớt của cậu đã nhận thức được sự bất công và thiếu thốn tình yêu thương một cách sâu sắc. Có lẽ vì lớn lên trong hoàn cảnh như thế đã làm cho khát vọng được yêu thương trong Zezé trở nên mãnh liệt và trở thành sợi chỉ đỏ xuyên suốt hành trình tâm lí của nhân vật.

Khát khao được yêu thương ấy còn được nhà văn khắc họa trong đoạn đối thoại khi Zezé ngỏ lời muốn làm con của ông Bô:

“ - Ông Bô!

- Gì vậy?

- Ông ngủ chưa?

...

- Nói theo cách quen thuộc của cháu thì ta dám thề như thế.

Tôi làm một điều mà tôi hiếm khi làm hoặc muốn làm với các thành viên trong gia đình mình. Tôi hôn lên khuôn mặt béo tốt phúc hậu của ông.” [7, tr.200].

Lời thoại nhẹ nhàng, thủ thỉ, không ồn ào nhưng khiến người đọc lặng đi bởi sự chân thành và khao khát yêu thương mãnh liệt của cậu bé Zezé. Chính sự giản dị ấy lại khiến ngôn ngữ trở nên lắng đọng, chân thật và đầy tính nhân văn. Cậu đưa ra hàng loạt các lời hứa sẽ đánh giày, chăm sóc chim trong lồng, sẽ trở thành học sinh xuất sắc chỉ mong có thể làm hài lòng ông Bô, mong muốn thoát khỏi cuộc sống bạo lực để có một mái ấm thực sự. Dù cuối cùng ông Bô không thể chính thức nhận Zezé làm con mà chỉ có thể đối xử với cậu như con ruột nhưng điều đó vẫn khiến Zezé cảm thấy vô cùng hạnh phúc. Niềm vui ấy không bắt nguồn từ sự thay đổi hoàn cảnh sống mà đến từ việc lần đầu tiên cậu cảm nhận được tình cảm chân thành, không điều kiện từ một người lạ mà còn thân thiết hơn chính những người thân của mình.

Điểm nổi bật trong thiên truyện là ngôn ngữ đối thoại không trau chuốt, gọt giũa, nó trần trụi như chính ngôn ngữ hàng ngày. Điều này thể hiện rõ nhất qua các đoạn đối thoại giữa Zezé và anh trai Totoca ở ngay trong chương một. Chẳng hạn, khi Zezé hồn nhiên hỏi anh mình về bác Edmundo bằng một từ ngữ tục tĩu

mà cậu nghe được từ cha: “Bác ấy là đồ chó đẻ ư?” [7, tr.13], Totoca đã lập tức mắng em bằng giọng suồng sã, mang tính răn đe: “Em đã bị tát lệch mặt vì nói bậy quá nhiều mà chưa chữa à!” [7, tr.13]. Hay khi Zezé hỏi về “tuổi chín chắn”, Totoca đáp lại một cách thẳng tuột bằng sự phủ nhận mạnh mẽ: “Thứ vớ vẩn gì vậy?” [7, tr.13]. Ngay cả trong lời dặn dò khi đi chơi, Totoca cũng dùng ngôn ngữ rất trực tính, không văn hoa: “Hãy cư xử như những đứa con trai khác. Em thậm chí có thể chửi thề, nhưng đừng nhét đầy đầu những thứ khó nhằn. Nếu không anh sẽ không đi chơi với em nữa đâu.” [7, tr.15].

Sự đời thường còn thể hiện ở những câu hỏi ngây thơ nhưng trực diện về cuộc sống của Zezé, ví dụ như cậu bé hỏi Totoca một cách logic nhưng thiếu kinh nghiệm: “Trẻ con nghỉ hưu phải không?” khi thấy bác Edmundo không làm gì mà vẫn được Tòa Thị chính trả tiền hàng tháng và nhận thấy rằng trẻ con cũng chẳng làm gì chỉ cần ăn ngủ và được bố mẹ cho tiền. Thậm chí, ngay cả người lớn như bác Edmundo hay chị Jandira cũng dùng lời lẽ bộc trực trong lúc nóng giận hoặc bận rộn, như lời than phiền của bác Edmundo khi bị làm phiền: “Trời đất quỷ thần ơi. Cháu định ngồi dai như đĩa đây đây à?” [7, tr.18], hoặc lời cảnh cáo của Jandira “Này, Zezé, nếu định giở trò gì thì mày liệu hồn.” [7, tr.21].

Chính những lời thoại giản dị, thậm chí thô ráp, pha lẫn tiếng lóng và sự ngây thơ trực tính của trẻ con này đã tạo nên sự gần gũi, chân thật và sống động cho các nhân vật, làm nổi bật không khí nghèo khó nhưng giàu cảm xúc của thiên truyện.

Sự kết hợp giữa miêu tả hành động và lời nói, nhà văn đã làm cho nhân vật trở nên toàn diện và giàu sức sống. Nhiều khi, hành động tố cáo nỗi đau mà Zezé cố che giấu sau những lời nói hóm hỉnh; ngược lại, lời nói lại giúp lí giải ý nghĩa nhân văn phía sau mỗi hành động. Chính sự đan xen này tạo nên tính kịch tính, cao trào và sức cuốn hút cho tác phẩm. Đồng thời, nó cũng cho phép người đọc nhìn thấy một Zezé đa chiều: vừa láu lỉnh, tinh nghịch, vừa giàu tình cảm và nghị lực.

2.2.3. Miêu tả nội tâm nhân vật

Nội tâm nhân vật trong văn học vẫn luôn là sợi chỉ đỏ kết nối người đọc

với thế giới tinh thần của nhân vật giúp người đọc khám phá thế giới tinh thần sâu kín, bao gồm cảm xúc, suy nghĩ, khát vọng và mâu thuẫn bên trong. Nếu hành động, lời nói là “phần nổi” thì nội tâm chính là “phần chìm” quyết định cách suy nghĩ, lựa chọn và ứng xử của nhân vật. Việc khắc họa nội tâm làm cho nhân vật trở nên chân thực, giàu chiều sâu, đồng thời giúp người đọc đồng cảm và gắn bó hơn với tác phẩm. Mâu thuẫn nội tâm cũng tạo ra cao trào, kịch tính và thể hiện chủ đề, thông điệp nhân văn. *Cây cam ngọt của tôi* của José Mauro de Vasconcelos là minh chứng tiêu biểu: qua nhân vật Zezé, tác giả khắc họa một thế giới cảm xúc phong phú, vừa hồn nhiên vừa đau thương, làm nổi bật giá trị nhân văn sâu sắc của tác phẩm.

Mở đầu câu chuyện là hình ảnh của một Zezé hiện lên vừa thông minh vừa tò mò, đầy hào hứng về thế giới bên ngoài nhưng cũng mang trong mình sự tổn thương do bạo lực và nhu cầu tìm kiếm người dạy bảo, an ủi: “Chúng tôi đi xuống phố, tay trong tay, chẳng có gì phải vội. Totoca đang dạy tôi về cuộc sống. Và điều đó khiến tôi thực sự hạnh phúc, được anh trai nắm tay và dạy nhiều điều. Nhưng là dạy về những điều thuộc thế giới bên ngoài. Bởi vì ở nhà, tôi học hỏi bằng cách tự mày mò khám phá và tự làm, tôi mắc lỗi nhiều và vì mắc lỗi, tôi thường bị ăn đòn.” [7, tr.9]. Sự cô đơn và sợ hãi là tâm lí nền tảng. Zezé phải “tự mày mò khám phá” và “mắc lỗi nhiều”, dẫn đến việc “thường bị ăn đòn”. Tâm lí này giải thích cho việc tạo ra những trò nghịch ngợm để thể hiện bản thân và nhu cầu tìm kiếm người bầu bạn từ gia đình (như anh Totoca), một sự chuẩn bị tâm lí cho việc cậu bé sẽ tìm được người bạn tưởng tượng (cây cam ngọt) và người bạn thực sự (ông Bò) ở ngôi nhà mới.

Zezé còn là một cậu bé mang đầy tình yêu thương và luôn suy nghĩ tới người khác. Khi nghe bác Edmundo nói chuyện và nhớ lại chú chim yêu quý của anh Totoca bị chết, cậu đã không ngần ngại tìm đến Pinkie cùng thả chú chim trong lòng mình đi với mong muốn Chúa sẽ gửi đến cậu bé khác cần hơn mặc dù không nỡ: “Bay đi, chú chim nhỏ. Bay cao vào. Hãy bay thật cao và đậu lên ngón tay của Chúa. Chúa sẽ gửi cậu đến với một chú bé khác và cậu sẽ hát thật hay cho chú bé ấy, y như cậu vẫn hát cho tớ. Tạm biệt, chú chim nhỏ yêu quý của tớ.” [7,

tr.86]. Nhà văn José Mauro de Vasconcelos đã vô cùng khéo léo để nhân vật bộc lộ bản thân qua dòng ý nghĩ đã khiến Zezé hiện ra tự nhiên, sống động và chân thực, như một con người nhỏ bé nhưng có đời sống tinh thần phong phú.

Không dừng lại ở những nét thông minh, hồn nhiên của Zezé, tác giả còn đi sâu khắc họa những giằng xé trong tâm hồn cậu, qua đó tái hiện một bi kịch tuổi thơ đầy ám ảnh. Dưới góc nhìn nội tâm, người đọc nhận thấy Zezé thường xuyên bị tổn thương bởi cái nghèo, bởi những trận đòn roi và sự thiếu vắng tình thương từ gia đình. Nhà văn không né tránh hiện thực ấy mà để nhân vật trực tiếp bộc lộ cảm xúc: khi thì buồn tủi, lúc lại khao khát được ôm ấp, che chở, có lúc rơi vào nỗi cô đơn đến tuyệt vọng. Vào ngày lễ Giáng sinh, ngày mà mọi người đều hân hoan mừng ngày sinh của Chúa Hài Đồng thì không khí trong gia đình Zezé lại ảm đạm vô cùng. Cậu bé đã rất mong chờ sẽ nhận được một món quà dành riêng cho mình nhưng điều chờ đợi cậu chỉ là một chiếc giày rỗng tuếch. Trong cảm xúc giận dữ và buồn bã, cậu đã không kìm nổi lòng mà nói ra những lời làm tổn thương cha của mình vì vậy cậu quyết định sẽ làm một điều gì đó để bù đắp lại lỗi lầm ấy. Zezé đã lặng lẽ mang hộp đồ nghề đi đánh giày với mong muốn kiếm chút tiền để mua tặng cha một món quà nhỏ như một cách để xin lỗi, để xoa dịu cả nỗi đau của cha lẫn nỗi day dứt của chính mình: “Tôi buồn bã đi xuống phố, không hề cảm thấy sức nặng của cái hộp mình đang mang. Cứ như thể tôi đang bước trên đôi mắt cha. Làm đau bên trong mắt cha.” [7, tr.63], “Tôi chưa ăn sáng nhưng không hề cảm thấy đói. Con đói chẳng thấm tháp gì so với nỗi buồn khô của tôi.” [7, tr.63]. Sự nặng nề trong tinh thần của Zezé còn lớn hơn cả sức nặng của chiếc hộp đánh giày và cơn đói. Cậu cảm thấy tội lỗi và dằn vặt chính bản thân mình khi đã làm tổn thương người mình yêu thương đến mức tưởng chừng như mỗi bước chân cậu đi là một vết cứa vào lòng cha mình.

Chỉ khi làm bạn với ông Bò, tâm lí nhân vật Zezé mới xuất hiện những chuyển biến sâu sắc, thể hiện rõ khát vọng được yêu thương và che chở của một tâm hồn trẻ thơ bất hạnh. Ban đầu, Zezé vốn là một cậu bé nghịch ngợm, cô đơn, luôn thiếu thốn tình cảm gia đình nên phải tìm đến cây cam để tâm sự và gửi gắm nỗi lòng. Nhưng khi gặp ông Bò – người đàn ông nghiêm nghị mà sau này trở

thành chỗ dựa tinh thần của cậu, Zezé mới thực sự cảm nhận được hơi ấm của tình thương chân thành. Nỗi sợ hãi, mặc cảm và sự tổn thương dần được xoa dịu bởi sự quan tâm ân cần, những lời dạy bảo kiên nhẫn, cũng như tình cảm như cha con mà ông Bồ dành cho cậu: “Tôi mỉm cười trong đau đớn, nhưng đằng sau cơn đau ấy, tôi vừa mới phát hiện ra một điều quan trọng. Ông người Bồ giờ đây là người tôi yêu quý nhất trên đời.” [7, tr.148] hay “Tôi làm một điều mà tôi hiếm khi làm hoặc muốn làm với các thành viên của gia đình mình. Tôi hôn lên khuôn mặt béo tốt phúc hậu của ông.” [7, tr.203]. Chính tình bạn đặc biệt ấy đã mở ra trong tâm hồn Zezé một thế giới mới – nơi cậu cảm nhận được sự trân trọng, được thấu hiểu và yêu thương đúng nghĩa.

Cách nhà văn miêu tả tâm trạng và cảm xúc của Zezé sau khi chịu hai trận đòn nhớ đời và bị cấm túc ở nhà gợi nên nhiều xót xa: “Tôi trở nên câm lặng, thờ ơ, gần như lúc nào cũng ngồi bên Pinkie, thất thần nhìn thế giới xung quanh.” [7, tr.180]. Câu văn ngắn gọn nhưng giàu sức biểu cảm, miêu tả sự thay đổi rõ rệt trong tâm lí nhân vật. Zezé từ một cậu bé hoạt bát, tinh nghịch ngày nào giờ trở nên lạnh lẽ, thu mình với thế giới xung quanh. Cậu không còn hứng thú với những thứ trước đây mà mình yêu quý, không còn muốn chơi với những thẻ bài và viên bi, không còn dính dáng đến những chàng cao bồi và những người da đỏ nữa. Việc cậu bé trở nên thờ ơ, câm lặng như vậy chính là một minh chứng cho việc cậu đã phải chịu một tổn thương nặng nề mà không thể nói thành lời, là minh chứng cho nỗi tuyệt vọng và mất niềm tin sâu sắc vào cuộc sống. Nhưng trong cuộc sống ấy luôn có một điều luôn khiến cậu vui vẻ, là nơi vực dậy tinh thần cho cậu đó chính là ông Bồ. Những chi tiết miêu tả trạng thái cảm xúc của Zezé khi gặp ông trái ngược hoàn toàn với sự câm lặng của cậu trong khoảng thời gian bị cấm túc. Zezé đã rất mong chờ được gặp lại ông Bồ, chỉ cần nghĩ đến điều đó thôi cũng khiến cậu vui sướng: “Tia vui mừng đầu tiên lóe lên. Tim tôi đập rộn, được thôi thúc bởi niềm háo hức muốn gặp ông. Tôi sắp được gặp người bạn đích thực duy nhất của mình.” [7, tr.182]. Cách tác giả miêu tả sự vui sướng của cảm xúc như ánh sáng rọi vào bóng tối nội tâm Zezé, điều đó cho thấy ông Bồ không chỉ là một người bạn mà còn là biểu tượng của sự thấu hiểu và yêu thương.

Vốn sống trong cảnh thiếu vắng sự quan tâm của gia đình, chịu nhiều đòn roi và những tổn thương tinh thần, nên tình yêu thương ông Bô dành cho cậu giống như một “nguồn sáng” sưởi ấm tâm hồn. Vì vậy, khi ông đột ngột qua đời, nội tâm Zezé rơi vào bi kịch đau đớn tột cùng, để lại khoảng trống vô tận trong tâm hồn non nớt. Nỗi đau ấy không chỉ là sự thương nhớ người thân yêu, mà còn là sự hụt hẫng, trống trải khi niềm hy vọng duy nhất bị tước đoạt “Ngài keo kiệt lắm, Chúa Hải Đồng. Con cứ tưởng lần này Ngài sẽ tốt với con, thế mà Ngài lại đi làm chuyện này sao? Tại sao Ngài không thích con nhiều như thích những đứa con trai khác? Con đã ngoan rồi mà. Con đã không đánh nhau nữa, con đã làm bài tập về nhà, con không nói bậy nữa. Con thậm chí không nói từ “đít” nữa. Tại sao Ngài lại làm thế này với con, Chúa Hải Đồng? Người ta sắp đón hạ cây cam của con và con thậm chí không tức bực vì điều đó. Con chỉ khóc một chút thôi... Nhưng bây giờ... bây giờ...”, “Chúa Hải Đồng, con muốn ngài trả lại ông Bô cho con. Ngài phải trả lại ông Bô cho con.” [7, tr.217]. Trong trái tim Zezé, cái chết của ông Bô khiến thế giới trong cậu trở nên mịt mù, tối sầm lại; khiến cậu mất đi hi vọng sống: “...nhưng tôi vẫn không muốn sống. Tôi muốn lên thiên đường, và chẳng ai còn sống mà lên trên đó cả.” [7, tr.221]. Cái chết của ông Bô không chỉ lấy đi điểm tựa duy nhất của Zezé mà còn khiến cậu phải đối diện sớm với thực tại khắc nghiệt, qua đó tác giả muốn gửi gắm thông điệp nhân văn sâu sắc về giá trị của tình yêu thương.

José Mauro de Vasconcelos đã rất thành công trong việc khắc họa thế giới nội tâm phức tạp nhưng vô cùng chân thực của Zezé. Bằng việc kết hợp khéo léo giữa việc miêu tả nội tâm và những cuộc đối thoại giàu ý nghĩa, tác giả đã tái hiện một tâm hồn trẻ thơ vừa hồn nhiên, tinh nghịch, vừa chất chứa khát vọng yêu thương và những tổn thương sâu kín. Nhờ đó, Zezé không chỉ hiện lên như một nhân vật cụ thể trong tác phẩm mà còn trở thành biểu tượng cho những tuổi thơ bất hạnh nhưng giàu nghị lực. Qua nhân vật Zezé, tác giả như muốn gửi gắm thông điệp rằng: dù trong nghịch cảnh khắc nghiệt đến đâu, con người vẫn có thể vượt qua nếu được nuôi dưỡng bởi tình thương và niềm tin vào cái đẹp.

2.3. Ngôn ngữ nghệ thuật

Ngôn ngữ là phương tiện giao tiếp, là yếu tố hàng đầu có vai trò quan trọng trong đời sống con người. Ngôn ngữ là chất liệu để xây dựng một tác phẩm văn học, nó không chỉ là công cụ để giao tiếp mà còn là phương tiện để con người bộc lộ tư tưởng, tình cảm, thể hiện tính cách và bản chất một cách chân thực nhất.

Ngôn ngữ nghệ thuật là phạm trù chung bao gồm toàn bộ các yếu tố ngôn ngữ được vận dụng trong tác phẩm văn chương. Đó là thứ ngôn ngữ đã được chọn lọc, gọt giũa, trau chuốt, có tính gợi hình, gợi cảm, đem lại cho người đọc những cảm xúc thẩm mỹ thông qua những rung động tình cảm.

2.3.1. Ngôn ngữ trần thuật

Ngôn ngữ trần thuật là cách mà người kể chuyện sử dụng ngôn ngữ để kể lại câu chuyện, miêu tả sự vật, hiện tượng, thể hiện ý nghĩ và cảm xúc của nhân vật cũng như thể hiện quan điểm của người kể chuyện. Ngôn ngữ trần thuật có vai trò quan trọng trong việc thể hiện nội dung tư tưởng của tác phẩm và phong cách của nhà văn. Mỗi nhà văn đều có phong cách trần thuật riêng góp phần tạo nên sức hấp dẫn và dấu ấn cá nhân cho các tác phẩm của mình.

Trong truyện, nhà văn José Mauro de Vasconcelos đã sử dụng nhiều chi tiết sinh động để khắc họa cảnh vật thiên nhiên, con người và đặc biệt là thế giới nội tâm của nhân vật. Nổi bật hơn cả là những chi tiết miêu tả một cách tinh tế và chân thực về tâm trạng của Zezé. Những chi tiết ấy không chỉ giúp người đọc cảm nhận rõ nét chiều sâu cảm xúc của nhân vật mà còn giúp người đọc dễ dàng đồng cảm và hòa mình vào dòng chảy cảm xúc trong câu chuyện.

Vào đêm Giáng sinh, Zezé đã rất háo hức và mong chờ một món quà của riêng mình:

“ - Em đi đâu thế, Zezé?

- Em sẽ đặt đôi giày ngoài cửa.

- Thôi. Tốt nhất là đừng làm thế.

- Em sẽ làm thế. Anh làm sao mà biết được, có khi một phép màu sẽ xuất hiện thì sao. Anh biết đấy, Totoca, em muốn có quà. Chỉ một món quà thôi. Nhưng là món gì đó mới, dành riêng cho em...

Totoca lật người nằm sấp xuống và vùi đầu dưới gối.

...

- Thật kinh khủng khi có một người cha nghèo!" [7, tr.60].

Đoạn trích thể hiện rõ cách nhà văn sử dụng hình ảnh nghệ thuật để làm nổi bật ngôn ngữ trần thuật giàu cảm xúc. Những chi tiết như hành động đặt giày ngoài cửa, hy vọng vào phép màu hay sự thất vọng khi không nhận được món quà đều góp phần khắc họa thế giới nội tâm mong manh, nhạy cảm của nhân vật Zezé. Đối với người lớn, món quà có thể chỉ là một món đồ đơn thuần nhưng đối với Zezé, nó là biểu tượng của tình yêu thương, sự quan tâm và cả niềm tin vào những điều tốt đẹp trong cuộc sống. Món quà ấy không chỉ mang ý nghĩa cụ thể mà còn đại diện cho khát vọng được thấu hiểu, được công nhận và được che chở của một đứa trẻ đang lớn lên trong sự thiếu thốn cả về vật chất lẫn tinh thần. Qua đó, ngôn ngữ trần thuật không chỉ phản ánh hiện thực khắc nghiệt mà còn truyền tải sâu sắc những chuyển biến cảm xúc và tâm lý của nhân vật Zezé, góp phần tạo nên chiều sâu cảm xúc cho tác phẩm.

Chỉ vừa mới nghe bạn của mình nói về vụ tai nạn của ông Bồ, Zezé đã “choáng váng, quay ngoắt lại phía sau”, hành động đó thể hiện rõ sự hoảng loạn và không tin vào những gì mà mình đang nghe thấy. Khi sự thật được xác nhận đã làm sụp đổ hoàn toàn về thể chất và tinh thần của Zezé. Những phản ứng cơ thể như *đổ mồ hôi lạnh, buồn nôn, khóc và đau bụng* cho thấy sự đau khổ này đã vượt quá giới hạn chịu đựng của một đứa trẻ. Nỗi đau mất đi người bạn thân thiết còn lớn hơn bất kỳ nỗi đau thể xác nào và cậu không thể chấp nhận sự thật rằng mình đã thực sự mất đi người bạn duy nhất trên đời này. Mất đi người bạn thân thiết ấy có nghĩa là Zezé không chỉ mất đi một người tri kỷ mà còn mất đi chỗ dựa tinh thần cuối cùng, điều đó khiến cậu rơi vào trạng thái tuyệt vọng cùng cực và khủng hoảng tinh thần sâu sắc. Qua đó, nhà văn đã cho thấy khả năng quan sát và miêu tả tâm lý nhân vật trẻ thơ một cách sắc sảo, đồng thời ông còn thể hiện sự đồng cảm sâu sắc với thế giới nội tâm mong manh và đầy tổn thương của trẻ nhỏ.

Một chi tiết điển hình khác diễn đạt một cách rõ nét tâm lý của nhân vật Zezé khi hay tin ông bị tàu Mangaratiba tông trúng:

“ - Cháu đi đâu thế, Zezé?

Mặt tôi đầm đìa nước mắt.

- Chỗ đó.

...

Tôi gật đầu.

- Để ta đưa cháu về nhé?” [7, tr.217].

Nhà văn đã khéo léo sử dụng ngôn ngữ trần thuật kết hợp với các chi tiết, hình ảnh để diễn tả một cách chân thực và cảm động nỗi đau của Zezé khi phải đối diện với sự thật mất mát. Qua những lời thoại ngắn, dồn dập và hành động như vùng vẫy, bật khóc, nôn mửa, đoạn trích đã thể hiện rõ tâm trạng hoảng loạn, tuyệt vọng của một đứa trẻ khi cảm nhận rằng người thân yêu của mình đã ra đi. Dù người lớn cố gắng xoa dịu bằng lời trấn an nhưng Zezé vẫn không tin bởi trực giác trẻ thơ khiến cậu cảm nhận được sự thật đau lòng phía sau những lời nói ấy. Đồng thời, đoạn văn còn thể hiện rõ sự cô đơn và bất lực của Zezé khi phải một mình đối mặt với nỗi đau quá lớn bất ngờ xảy đến.

Tại chương 8 của truyện, ngôn ngữ trần thuật và ngôn ngữ nhân vật được sử dụng một cách tinh tế giúp người đọc cảm nhận sâu sắc sự khác biệt trong cách yêu thương hai người cha qua suy nghĩ và cảm xúc của Zezé.

“Cha nắm tay tôi, để tôi ngồi trong lòng cha trước mặt mọi người. Cha rung nhẹ chiếc ghế bập bênh để tôi không chóng mặt.

- Mọi chuyện qua rồi, con trai ạ. Tất cả mọi chuyện. Một ngày nào đó con sẽ làm cha và con sẽ hiểu trong đời một người đàn ông có những thời điểm khó khăn biết nhường nào. Có những thời điểm dường như chẳng có gì diễn ra suôn sẻ cả, và con tưởng chừng nỗi tuyệt vọng không bao giờ chấm dứt. Nhưng mọi chuyện bây giờ không như vậy nữa. Cha đã được nhận làm quản lí tại nhà máy Santo Aleixo. Giày của con sẽ không bao giờ trống không vào lễ Giáng sinh nữa.

...

Cha gần như quỳ xuống để nói với tôi.

- Đừng khóc, con trai. Chúng ta sẽ có một ngôi nhà to. Một dòng sông thật chảy ngay sau nhà. Có những cây lớn, rất nhiều cây, và tất cả chúng sẽ là của con.

Con có thể làm những chiếc xích đu và treo ở đó.” [7, tr.236, 238].

Bằng việc sử dụng ngôn ngữ kể chuyện nhẹ nhàng mà đầy ám ảnh, nhà văn khéo léo khắc họa tâm trạng rối bời và mâu thuẫn trong lòng đứa trẻ: Một bên là người cha bằng xương bằng thịt đang cố gắng yêu thương và bù đắp, một bên là hình bóng người cha tinh thần vừa mới ra đi để lại khoảng trống không thể lấp đầy. Người cha ruột ân cần nói về những điều tốt đẹp phía trước, vẽ ra viễn cảnh của một cuộc sống mới tràn đầy hy vọng. Thế nhưng đối với Zezé, những lời nói đó dường như không thể chạm tới trái tim đang đầy tổn thương của cậu được nữa. Cậu bé lặng lẽ thu mình lại và mang trong lòng nỗi cô đơn sâu sắc. Sự im lặng ấy như một bức tường ngăn cách cậu với thế giới xung quanh, nơi chỉ có nỗi đau và kí ức về người cha tinh thần vẫn mãi không nguôi.

Đan xen giữa những đoạn đối thoại để làm nổi bật diễn biến truyện là những đoạn văn miêu tả nội tâm nhân vật một cách chân thực và sinh động, khắc họa rõ nét cảm xúc của nhân vật từ niềm vui trong sáng, hạnh phúc ngập tràn đến những nỗi buồn sâu kín, cảm giác cô đơn. Qua đó, nhà văn giúp độc giả dễ dàng cảm nhận, thấu hiểu thế giới nội tâm bên trong của nhân vật, đồng thời góp phần tạo nên sức hấp dẫn đặc biệt cho tác phẩm của mình.

Vào dịp lễ Giáng Sinh, Zezé và em trai Luís đã rất mong chờ chuyến xe chở đầy ắp các món đồ chơi từ thành phố về nhưng chỉ vì đến muộn mà cậu đã không nhận được món quà nào cả. Dù Zezé đã cố gắng tỏ ra mạnh mẽ, an ủi em mình nhưng bên trong cậu lại là một thế giới tâm hồn đang vỡ vụn trong buồn bã và thất vọng. Độc thoại nội tâm vang lên như một lời than trách: “Thực ra là có sao đấy. Tôi buồn rầu và thất vọng đến nỗi thà chết còn hơn chứng kiến sự thật này.” [7, tr.52]. Đối với một đứa trẻ thì không điều gì khiến chúng vui vẻ hơn các món đồ chơi. Zezé và em trai Luís cũng vậy. Cậu bé tiếc cho em trai cũng như buồn cho chính bản thân mình: “Tại sao Chúa không yêu tôi? Đến cả con bò con lừa trong máng cỏ còn được Ngài yêu quý. Nhưng tôi thì lại không. Ngài đang trừng phạt tôi bởi vì tôi là con trai của quý. Ngài đang trừng phạt tôi bằng cách không tặng quà cho em trai tôi. Nhưng điều này không công bằng với, nó là một thiên thần. Không một thiên thần nào trên thiên đường có thể tuyệt vời hơn nó...”

[7, tr.54]. Zezé tự giải thích sự bất hạnh của mình bằng những suy nghĩ tiêu cực, cậu cho rằng mình chính là con trai của quỷ vì chỉ có đứa con của quỷ mới không được Chúa yêu thương. Đây không chỉ là lời oán trách của một đứa trẻ khi đối mặt với thiếu thốn vật chất mà còn là tiếng nói của một tâm hồn quá nhạy cảm, luôn cảm thấy bị ruồng bỏ và không xứng đáng được yêu thương.

Khi biết tin ông Bồ mất, Zezé như sụp đổ hoàn toàn. Cậu không còn kìm nén được cảm xúc, mà gào khóc, than trách Chúa Hải Đồng. Đoạn độc thoại nội tâm này không chỉ là lời oán thán mà còn là tiếng kêu gào đau đớn xuất phát từ một trái tim nhỏ bé đang tuyệt vọng, từ một tâm hồn non nớt vừa mất đi chỗ dựa tinh thần duy nhất: “Ngài keo kiệt lắm, Chúa Hải Đồng. Con cứ tưởng lần này Ngài sẽ tốt với con, thế mà Ngài lại đi làm chuyện này sao? Tại sao Ngài không thích con nhiều như thích những đứa con trai khác? Con đã ngoan rồi mà. Con đã không đánh nhau nữa, con đã làm bài tập về nhà, con không nói bậy nữa. Con thậm chí không nói từ “đít” nữa. Tại sao ngài lại làm thế này với con, Chúa Hải Đồng? Người ta sắp đón hạ cây cam của con và con thậm chí không tức bực vì điều đó. Con chỉ khóc một chút thôi...Nhưng bây giờ...bây giờ...”. “Chúa Hải Đồng, con muốn ngài trả lại ông Bồ cho con. Ngài phải trả lại ông Bồ cho con.” [7, tr.217, 218]. Sự ra đi của ông Bồ là một cú sốc quá lớn làm vỡ tan tâm hồn của Zezé. Ông là người duy nhất lắng nghe, hiểu và yêu thương cậu một cách dịu dàng, không đánh đập, không la mắng. Mất ông, Zezé không chỉ mất đi một người bạn mà còn mất đi chỗ dựa duy nhất giữa cuộc đời. Đoạn độc thoại này thể hiện sự thất vọng của cậu đối với Chúa. Cậu bé cảm thấy bất công khi đã cố gắng trở nên tốt hơn, không còn đánh nhau, nói bậy hay bày trò nghịch ngợm nữa mà Chúa vẫn không dành tình yêu thương cho mình. Dù Zezé biết ông Bồ không thể trở lại được nữa nhưng cậu vẫn cầu xin như bám víu chút hy vọng cuối cùng. Qua đó, người đọc có thể cảm nhận rõ được nỗi đau sâu sắc, sự tuyệt vọng tột cùng và cả khao khát được yêu thương mãnh liệt trong trái tim non nớt của cậu bé.

José Mauro de Vasconcelos đã rất tài tình trong việc khắc họa diễn biến tâm lý và cảm xúc của nhân vật. Bằng cách sử dụng ngôn ngữ độc thoại và độc thoại nội tâm, ông đã giúp người đọc cảm nhận một cách chân thực suy nghĩ và

cảm xúc bên trong nhân vật từ đó độc giả dễ dàng đồng cảm với những gì nhân vật đã trải qua. Qua lối thể hiện này, tính cách và chiều sâu tâm hồn của nhân vật cũng được khắc họa rõ nét và sinh động hơn.

2.3.2. Giọng điệu trần thuật

Cũng giống như ngôn ngữ, giọng điệu giữ một vai trò quan trọng bởi đó là cách người viết thể hiện thái độ, cảm xúc của mình đối với đối tượng được miêu tả hoặc được đề cập đến trong tác phẩm. Mỗi nhà văn đều có giọng điệu riêng, có nhà văn sử dụng giọng điệu hài hước, châm biếm để phơi bày hiện thực xã hội, có người lại chọn giọng điệu nhẹ nhàng, trữ tình để thể hiện tâm hồn tinh tế và sâu sắc. Dù lựa chọn giọng điệu nào, điều quan trọng là giọng điệu ấy phải phù hợp với nội dung, cảm xúc và thông điệp mà tác giả muốn truyền tải, đồng thời phản ánh được thế giới quan riêng của họ. Bằng cách vận dụng linh hoạt các giọng điệu khác nhau, người viết không chỉ thu hút, hấp dẫn được các độc giả mà còn giúp truyền tải sâu sắc hơn những ý tưởng và thông điệp mà mình muốn truyền đạt. Nhà văn José Mauro de Vasconcelos với giọng điệu hồn nhiên, ngây thơ pha lẫn những nỗi buồn và sự sâu lắng đã tạo nên sức hấp dẫn đặc biệt cho tác phẩm của mình, giúp người đọc dễ dàng đồng cảm với cuộc sống và tâm hồn của nhân vật Zezé.

Giọng điệu hồn nhiên, trong sáng: Nhà văn đã rất tinh tế khi lựa chọn giọng điệu phù hợp với cách nghĩ, cách nói của một đứa trẻ. Đọc tác phẩm chúng ta dễ dàng bắt gặp được những chi tiết thể hiện sự trong sáng, hồn nhiên. Trước hết, giọng điệu hồn nhiên thể hiện rõ qua cách nói chuyện, ước mơ và suy nghĩ của Zezé: “Khi lớn lên em muốn trở nên khôn ngoan, thành nhà thơ và thất nơ bướm. Một ngày nào đó em sẽ được chụp ảnh chân dung thất nơ hảnh hoi.” [7, tr.13]. Nhân vật Zezé đã không ngần ngại mà chia sẻ ước mơ với anh trai Totoca của mình. Đối với Zezé, hình ảnh nhà thơ thất nơ bướm không chỉ là biểu tượng cho sự trưởng thành, ước mơ về một cuộc sống tao nhã, lịch sự mà còn là mong muốn được mọi người công nhận mình. Điều này cho thấy dù phải trải qua nhiều khó khăn, thử thách trong cuộc sống, Zezé vẫn giữ được tâm hồn trong sáng, tin tưởng vào tương lai tốt đẹp ở phía trước.

Đọc *Cây cam ngọt của tôi*, người đọc không khỏi ấn tượng với những câu hỏi ngây thơ nhưng chứa đựng khát khao học hỏi của Zezé như: “Cháu muốn biết một chuyện rất quan trọng. Bác có biết cách hát mà không hát không?” [7, tr.83], “Mụ phù thủy già lồm khồm là gì ạ?” [7, tr.116], hay khi trò chuyện với ông Bồ “Thần dân là gì ạ?” [7, tr.196]. Những câu hỏi này không chỉ thể hiện sự hồn nhiên, ngây ngô đặc trưng của tuổi thơ mà còn phản ánh rõ nét một tâm hồn non trẻ luôn khát khao khám phá, tìm hiểu những điều bí ẩn chưa được giải đáp trong thế giới rộng lớn xung quanh. Qua các câu hỏi, Zezé bộc lộ sự tò mò tự nhiên, đồng thời thể hiện mong muốn hiểu biết sâu sắc hơn về cuộc sống và con người.

Trong chuyến đi câu cá cùng ông Bồ tại sông Guandu, Zezé đã vô cùng thích thú trước cảnh sắc nơi đây mà reo lên đầy vui sướng:

“Tôi vỗ tay thích thú.

- Đẹp quá! Một nơi thật đẹp! Lần tới gặp Buck Jones, cháu sẽ nói với ông ấy rằng những đồng cỏ và bình nguyên của ông ấy chẳng nhằm nhò gì so với nơi này của chúng ta.” [7, tr.195].

Qua lời nói và hành động của Zezé, ta có thể cảm nhận rõ ràng giọng điệu hồn nhiên, trong sáng và đầy phấn khích của một đứa trẻ đang tận hưởng trọn vẹn vẻ đẹp của thiên nhiên. Đây có lẽ là một trong những khoảnh khắc hiếm hoi mà cậu bé Zezé vui vẻ đến thế. Khoảnh khắc ấy như ánh sáng le lói giữa bầu trời u ám, là khi Zezé được sống đúng với tuổi thơ của mình không còn sợ hãi, không còn đau đớn, chỉ còn thiên nhiên, sự tự do và tình yêu thương vô điều kiện từ ông Bồ. Chính vì vậy, đây là một trong những phân cảnh tươi sáng nhất trong mạch truyện, để lại dư âm nhẹ nhàng mà sâu sắc trong lòng người đọc.

Giọng điệu buồn bã, chua xót: Giọng điệu buồn bã, chua xót cũng đã được tác giả thể hiện rất thành công. Có thể nói giọng điệu này là một sợi chỉ đỏ xuyên suốt trong toàn bộ tác phẩm. Trong cuộc trò chuyện với ông Bồ, Zezé đã từng chia sẻ với ông rằng: “Cháu là đứa vô tích sự, xấu xa thật sự. Bởi vậy nên vào Giáng sinh, con quỷ mới sinh ra trong trái tim cháu chứ không phải Chúa Hải Đồng, và cháu chưa bao giờ nhận được món quà nào. Cháu là đồ sâu bọ, thừa ông. Là đứa gây phiền toái. Đồ chó. Đồ thối tha. Chị cháu nói rằng một đứa xấu xa như

cháu không nên có mặt trên đời này.” [7, tr.153]. Những câu từ đơn giản nhưng chất chứa trong đó là cả một thế giới đầy tổn thương của một đứa trẻ đang dần đánh mất niềm tin vào bản thân. Giọng điệu buồn bã pha lẫn sự tự giễu ấy đã phản ánh nỗi đau mà Zezé phải chịu đựng từ lời nói và hành động của những người thân trong gia đình mình. Zezé không hiểu vì sao mình bị xem là xấu xa nhưng cậu đã tin vào điều đó. Cậu tin rằng bản thân không xứng đáng được yêu thương, rằng việc mình tồn tại là một điều sai trái. Giọng điệu chua xót ở đây không đến từ sự than vãn mà xuất phát từ một trái tim nhỏ bé bị tổn thương đến mức chấp nhận mọi điều tồi tệ về chính mình như một lẽ đương nhiên.

Bằng giọng điệu buồn bã, nhà văn đã khắc họa sâu sắc nỗi đau tinh thần của một đứa trẻ lớn lên trong hoàn cảnh thiếu thốn cả về vật chất lẫn tình cảm. Một trong những chi tiết đau đớn nhất là khi Zezé bị cha đánh đập đến mức phải nằm liệt giường chỉ vì ông nghĩ rằng cậu đang chế giễu, hỗn xược với mình. Trong cơn tuyệt vọng, cậu đã nói với mẹ rằng: “Mẹ ơi, đáng lẽ con không nên được sinh ra trên đời này.” [7, tr.179]. Câu nói dù ngắn, đơn giản nhưng lại hàm chứa một nỗi đau cùng cực, đó là lời tuyệt vọng của một đứa trẻ không tìm thấy chỗ đứng trong chính gia đình mình. Giọng điệu ở đây không ồn ào, không oán trách mà lại nhẹ nhàng đến mức nghẹn ngào như thể Zezé không còn đủ sức để giận dữ hay kêu gào nữa. Chính sự bình thản ấy khiến người đọc càng thêm xót xa. Cậu bé đã phải rất tuyệt vọng và mất niềm tin vào cuộc sống mới nghĩ rằng việc mình sinh ra trên đời là một điều sai trái. Dù đã được mẹ an ủi nhưng suy nghĩ đó vẫn tiếp tục nảy ra trong đầu của đứa trẻ non nớt ấy. Zezé thậm chí còn đến nói lời từ biệt với ông Bô:

“ - Từ biệt ư?

- Vâng ạ. Ông thấy đấy, cháu chẳng được tích sự gì, cháu đã chán bị đánh đập và bị kéo tai rồi. Cháu sẽ không còn là một miệng ăn nữa...

Tôi bắt đầu cảm thấy cổ họng tắc nghẹn. Tôi cần sự can đảm để nói nốt.

- Cháu sẽ bỏ trốn ư?

- Không. Cả tuần nay cháu đã nghĩ về điều này. Tối nay cháu sẽ ném mình xuống gầm tàu Mangaratiba.” [7, tr.189].

Dù giọng điệu vẫn giữ vẻ lễ phép khi nói chuyện với người lớn nhưng ẩn sau đó là tiếng nấc nghẹn ngào, là một tâm hồn bị dồn ép đến giới hạn cuối cùng. Đối với một đứa trẻ thiếu thốn sự quan tâm, chăm sóc từ gia đình thì việc bị la mắng, bị đánh đập một cách tàn nhẫn không chỉ gây tổn thương về thể xác mà còn làm tổn thương tinh thần khiến Zezé rơi vào cảm giác tuyệt vọng đến cùng cực.

Trước sự ra đi đột ngột của ông Bô, Zezé đã mất đi niềm tin vào cuộc sống và một lần nữa cậu muốn từ bỏ cuộc sống của mình:

“ - Nhưng em không muốn sống nữa, Gló ạ. Nếu khỏe hơn, em sẽ lại xấu xa như trước. Chị không hiểu đâu. Em không còn ai để mà ngoan ngoãn vì người đó nữa.

- Em không cần phải ngoan như thế đâu. Hãy cứ là một cậu bé con, hãy cứ là đứa trẻ như em trước đây.

- Để làm gì kia chứ, Gló? Để mọi người lại có thể đánh đập em ư? Để mọi người có thể đối xử tồi tệ với em ư?” [7, tr.225, 226].

Những từ ngữ được lựa chọn tuy đơn giản nhưng hàm chứa nỗi tuyệt vọng sâu sắc kết hợp với giọng điệu chua xót đã bộc lộ rõ sự tuyệt vọng đến tột cùng của một đứa trẻ đã đánh mất niềm tin vào cuộc sống. Nếu như trước đây ông Bô là niềm vui, là chỗ dựa tinh thần, là người duy nhất khiến Zezé cảm thấy mình có giá trị thì giờ đây khi ông mất đi, Zezé không chỉ mất đi một người bạn mà còn đánh mất thứ ánh sáng cuối cùng soi sáng cho tâm hồn của cậu. Cậu bé không còn gào khóc, không còn phản kháng như khi bị đánh mắng mà chỉ lặng lẽ thốt lên những lời đau đớn nhất bằng giọng điệu bình thản nhất. Có lẽ sự bình thản ấy chính là minh chứng cho một tâm hồn đã bị tổn thương, một trái tim nhỏ bé đã quen với mất mát đến mức không còn đủ sức để đau thêm nữa.

Giọng điệu sâu sắc, đậm tính triết lí: Ngoài việc sử dụng các giọng điệu hồn nhiên, trong sáng hay buồn bã, chua xót thì nhà văn José Mauro de Vasconcelos còn sử dụng giọng điệu sâu sắc, triết lí cho một số trang viết của mình.

Một chi tiết điển hình đã thể hiện rõ sự sâu lắng trong từng câu văn khi Zezé bị sốc trước sự ra đi của ông Bô: “Giờ đây tôi đã thực sự biết đau đớn là gì.

Đau đớn không phải là bị đánh đến bất tỉnh. Đau đớn không phải là bị một mảnh thủy tinh cửa rách chân phải khâu nhiều mũi ở hiệu thuốc. Đau đớn là thế này đây: toàn bộ trái tim tôi nhức nhối, và tôi phải mang nó xuống mồ. Tôi không thể nói cùng ai bí mật của mình. Đau đớn làm cạn kiệt sức mạnh ở đôi tay tôi, ở đầu tôi; tôi thậm chí không muốn xoay đầu trên gối.” [7, tr.220]. Ở đây không còn tiếng than trách hay những tiếng gào khóc mà chỉ còn lại những lời nói nhẹ nhàng nhưng đầy ám ảnh, khiến lòng người nghẹn lại. Đoạn văn ấy khiến người đọc như cảm nhận được nỗi đau hiện hữu ngay trước mắt từ đó thấm sâu vào tâm hồn và giúp người đọc đồng cảm với tâm trạng của nhân vật. Nỗi đau ấy không có hình dáng cụ thể, không thể gọi thành tên hay giải bày thành lời buộc Zezé phải tự mình đối mặt và vượt qua. Chính khoảnh khắc ấy đã làm sụp đổ thế giới tưởng tượng rực rỡ của tuổi thơ, để lại trong Zezé một khoảng trống sâu thẳm, không thể nào lấp đầy được.

Ở chương cuối cùng của tác phẩm, nhân vật Zezé đã dành cho ông Bô một bức thư đầy xúc động, nơi cậu trải lòng về những kí ức, tình cảm và suy ngẫm sâu sắc của mình dù biết rằng ông sẽ không bao giờ có thể đọc được nó. Đây là khoảnh khắc thể hiện rõ nét giọng điệu sâu sắc, triết lí của tác phẩm, khi Zezé gửi gắm những nỗi niềm chân thành, sự nhớ thương và những trăn trở thẳm kín qua từng dòng chữ nhẹ nhàng:

“Nhiều năm đã trôi qua, Manuel Valadares yêu quý ạ. Cháu bây giờ đã bốn mươi tám tuổi và thỉnh thoảng cháu lại nhớ ông nhiều đến mức cháu có cảm giác mình vẫn còn là một đứa trẻ. Cháu tưởng tượng rằng ông sẽ có thể xuất hiện bất cứ lúc nào cùng với những tấm thẻ bài và những viên bi. Chính ông đã dạy cháu biết sự trù mền là gì, ông Bô yêu quý ạ. Giờ đây cháu lại trở thành người cố gắng trao tặng những viên bi và những tấm thẻ bài, bởi vì nếu không có sự trù mền thì cuộc sống chẳng còn đặc biệt nữa. Đôi khi cháu hạnh phúc với sự trù mền của mình, nhưng đôi khi, cháu lại nghĩ mình đang lừa phỉnh bản thân, và cảm giác này còn thường xuyên hơn.

Nhớ lại hồi đó. Vào cái thời của chúng ta, cháu đã không biết rằng nhiều năm trước đó, một hoàng tử ngốc nghếch đã quỳ trước một bệ thờ và với đôi mắt

ngắn lẹ, chàng hỏi các vị thánh, “Tại sao người ta lại nói cho bọn trẻ biết nhiều chuyện như vậy trong khi chúng còn bé như thế?”

Ông Bồ yêu quý của cháu, sự thực là người ta đã cho cháu biết mọi chuyện quá sớm.” [7, tr.239, 240].

Đoạn văn trên giống như một bức tâm thư đầy sâu lắng mà cậu bé dành cho ông Bồ, thể hiện những cảm xúc nhẹ nhàng nhưng chân thành và thấm đượm nỗi niềm. Qua những lời hồi tưởng, cậu bé bày tỏ sự nhớ nhung, triu mến dành cho ông, đồng thời cậu bé cũng chia sẻ những suy nghĩ nội tâm về cuộc sống và tình cảm của mình. Giọng điệu trầm lắng, dịu dàng nhưng đọng mãi trong lòng người đọc bởi sự chân thật và tinh tế, khiến ta cảm nhận được sự kết nối sâu sắc giữa quá khứ và hiện tại cũng như nỗi niềm trăn trở trong tâm hồn nhân vật. Chính sự nhẹ nhàng mà đầy sức gợi này đã tạo nên sự ám ảnh và để lại ấn tượng sâu sắc trong lòng người đọc.

Có thể nói, José Mauro de Vasconcelos là một nhà văn đầy tài năng và tinh tế khi khắc họa một cách sinh động thế giới nội tâm của nhân vật. Với vốn từ vựng giàu có, ngôn ngữ phong phú cùng với khả năng quan sát tinh tế ông đã để lại một tác phẩm chứa đựng nhiều bài học quý giá.

Tiểu kết chương 2

Chương 2 của đề tài tập trung phân tích các phương diện nghệ thuật làm nên sức hấp dẫn của tác phẩm. Trước hết, nhà văn thể hiện tài năng qua nghệ thuật xây dựng cốt truyện đơn tuyến, xoay quanh hành trình trưởng thành trong tâm hồn cậu bé Zezé – từ nghịch ngợm, cô đơn đến khi biết yêu thương, cảm thông và trải nghiệm mất mát. Các tình huống truyện được tạo dựng giản dị mà giàu sức gợi, như việc Zezé kết bạn với cây cam và gặp gỡ ông Bô, qua đó thể hiện sâu sắc chủ đề về tình yêu thương và sự trưởng thành. Bên cạnh đó, nghệ thuật xây dựng nhân vật được thể hiện nổi bật ở hình tượng Zezé: nhân vật được khắc họa sinh động qua hành động tinh nghịch, ngôn ngữ đối thoại hồn nhiên mà sâu sắc và đời sống nội tâm phong phú, phản ánh mâu thuẫn giữa khát khao yêu thương và hiện thực khắc nghiệt. Ngôn ngữ nghệ thuật của tác phẩm có sự kết hợp hài hòa giữa ngôn ngữ trần thuật tinh tế, ngôn ngữ đối thoại tự nhiên, giàu cảm xúc và giọng điệu đa dạng, linh hoạt: khi hồn nhiên, trong sáng; khi buồn bã, chua xót; lúc triết lí, sâu lắng. Tất cả đã góp phần làm nổi bật giá trị nhân văn và sức sống mãnh liệt của tác phẩm, đồng thời khẳng định tài năng kể chuyện tinh tế và lòng nhân ái sâu sắc của nhà văn José Mauro de Vasconcelos.

KẾT LUẬN

Văn học thiếu nhi giữ một vị trí đặc biệt quan trọng trong nền văn học của mỗi dân tộc, nơi những câu chuyện không chỉ nuôi dưỡng tâm hồn trẻ thơ mà còn truyền tải những bài học sâu sắc về cuộc sống. Việc đánh giá và ghi nhận đóng góp của các nhà văn tâm huyết, như José Mauro de Vasconcelos với tác phẩm kinh điển *Cây cam ngọt của tôi*, là một việc làm đáng trân trọng, góp phần làm phong phú thêm kho tàng văn học thế giới. Đề tài đã phân tích và làm rõ những đặc sắc nội dung và nghệ thuật của tác phẩm, khẳng định giá trị lâu bền của nó trong việc giáo dục và khơi dậy tình yêu cuộc sống cho thế hệ trẻ.

Về nội dung, tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi* là câu chuyện cảm động về hành trình trưởng thành của cậu bé Zezé, một đứa trẻ nghèo khó nhưng giàu trí tưởng tượng và tình yêu thương. Tác giả José Mauro de Vasconcelos đã khắc họa một cách sinh động, chân thực những khía cạnh của cuộc sống hàng ngày, từ sự nghèo đói, cô đơn đến những khoảnh khắc ấm áp của tình thân và tình bạn. Bên cạnh hình ảnh cây cam ngọt như biểu tượng cho sự hi vọng và sức sống mãnh liệt, tác phẩm còn ánh lên vẻ đẹp của tình yêu thương vô điều kiện, sự đồng cảm giữa con người và khát vọng vượt qua nghịch cảnh. Qua đó, José Mauro de Vasconcelos không chỉ thể hiện tình yêu dành cho tuổi thơ mà còn nhấn mạnh sức mạnh của sự hồi sinh nội tâm, nơi tình yêu thương và trí tưởng tượng trở thành “phép màu” giúp Zezé vượt qua nỗi đau, khơi dậy niềm vui sống và ý chí vươn lên. Những chủ đề này không chỉ gần gũi với trẻ em mà còn mang tính nhân văn sâu sắc, khuyến khích người đọc suy ngẫm về giá trị của sự đồng cảm và lòng nhân ái trong thế giới hiện đại.

Đặc sắc nghệ thuật của tác phẩm thể hiện ở cách tổ chức cốt truyện, tạo dựng tình huống truyện, bút pháp xây dựng nhân vật và sử dụng ngôn ngữ nghệ thuật độc đáo của nhà văn. José Mauro de Vasconcelos khéo léo kết hợp các tình huống tâm lí, hành động và nhận thức để tạo nên một thiên truyện lôi cuốn, giàu tính nhân văn. Nhà văn đặc biệt thành công trong việc khắc họa hình ảnh nhân vật trung tâm Zezé – một cậu bé vừa ngây thơ, vừa sâu sắc với hành trình trưởng thành đầy thử thách. Hơn nữa, tài năng của José Mauro de Vasconcelos còn thể

hiện qua việc sử dụng hệ thống ngôn ngữ giản dị nhưng giàu giá trị gợi hình, gợi cảm; giọng điệu trần thuật đa dạng, linh hoạt; thể hiện khả năng quan sát, cảm nhận tinh tế của nhà văn về cuộc sống. Điều đó đã tạo nên sự lôi cuốn, hấp dẫn và khả năng trường tồn vượt thời gian của tác phẩm.

Có thể nói, tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi* không chỉ là một câu chuyện thiếu nhi mà còn là một kiệt tác văn học mang tính giáo dục, nhân văn sâu sắc. Tác phẩm góp phần khẳng định vị trí của văn học thiếu nhi trong việc nuôi dưỡng tâm hồn và khơi dậy khát vọng sống cho con người, đặc biệt là độc giả nhỏ tuổi. Đây chính là lí do mà tác phẩm vẫn tiếp tục được yêu thích và nghiên cứu, như một lời nhắc nhở về sức mạnh của văn học trong việc thay đổi nhận thức và hành vi con người.

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1/ Tiếng Việt

1. Cao Đức Tiến (2005), Giáo trình *Văn học*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
2. Châu Minh Hùng, Lê Nhật Kí (2009). *Hệ thống thể loại trong văn học thiếu nhi*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
3. Dương Thị Hương (2008), Giáo trình *Cảm thụ văn học*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.
4. Hoàng Phê (Chủ biên) (2010), *Từ điển tiếng Việt*, NXB từ điển Bách Khoa, Hà Nội.
5. Lã Thị Bắc Lý (2011), Giáo trình *Văn học trẻ em*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.
6. Lê Bá Hán, Trần Đình Sử, Nguyễn Khắc Phi (đồng chủ biên) (1998), *Từ điển thuật ngữ văn học*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
7. Nguyễn Bích Lan – Tô Yến Ly dịch (2024), *Cây cam ngọt của tôi* của José Mauro de Vasconcelos, NXB Hội nhà văn, Hà Nội.
8. Nguyễn Đăng Mạnh (2002), *Con đường đi vào thế giới nghệ thuật của nhà văn*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
9. Phương Lựu (Chủ biên) (2009), *Lí luận văn học (Tập 1)*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.
10. Trần Đức Ngôn, Dương Thu Hương (2003), Giáo trình *Văn học thiếu nhi Việt Nam*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.

2/ Website

11. Đông Đông (2024). Tóm tắt tác phẩm *Cây cam ngọt của tôi*, <<https://yeuvanhoc.edu.vn/tom-tat-tac-pham-cay-cam-ngot-cua-toi/>>, truy cập ngày 04/11/2024.
12. Gia Khánh (2023). *Cây cam ngọt của tôi – Tiếng lòng trẻ thơ*, <https://vnexpress.net/cay-cam-ngot-cua-toi-tieng-long-tre-tho-4637901.html?gidzl=nb9ISVnVbmJ5JrDr46H0S58KtRX4C89tnzJUEKLn0YEI01_jaND3uWT2NYp5vaEZKyAV6OEFIL6-bYM3W>, truy cập ngày 04/11/2024.
13. Hoàng Linh (2023). *Cây cam ngọt của tôi: Hành trình bước qua nỗi đau và khám phá vị ngọt tình yêu thương*, <<https://vhds.baothanhhoa.vn/cay-cam-ngot->

[cua-toi-hanh-trinh-buoc-qua-noi-dau-nbsp-va-kham-pha-vi-ngot-tinh-yethuong-27721.htm](https://nhanam.vn/cay-cam-ngot-cua-toi-nha-nam)>, truy cập ngày 04/11/2024.

14. Nhà sách Nhã Nam (2020). Cây cam ngọt của tôi, <<https://nhanam.vn/cay-cam-ngot-cua-toi-nha-nam>>, truy cập ngày 04/11/2024.

15. Nữ Lâm (2021). Cây cam ngọt của tôi: Bảo vệ sự ngây thơ của thế giới, <<https://tuoitre.vn/cay-cam-ngot-cua-toi-bao-ve-su-ngay-tho-cua-the-gioi-20210107103316692.htm>>, truy cập ngày 04/11/2024.

16. Song Anh (2023). Cây cam ngọt của tôi: Lời thủ thi của trẻ thơ, <<https://nhandan.vn/doc-sach-cay-cam-ngot-cua-toi-loi-thu-thi-cua-tre-tho-post747761.html>>, truy cập ngày 04/11/2024.

17. Thụy Oanh (2021). Bài học lớn từ cậu bé nghèo, <<https://znews.vn/bai-hoc-lon-tu-cau-be-ngheo-post1169548.html>>, truy cập ngày 04/11/2024.

18. Trần Bảo Ngọc (2022). Viết về cuốn sách yêu thích của bạn, <<https://baophunuthudo.vn/cuoc-thi-viet/cay-cam-ngot-cua-toi-khat-khao-chay-bong-duoc-yeu-thuong-110964.html>>, truy cập ngày 04/11/2024.

19. Trần Khánh (2023). Bức tranh tuổi thơ đầy màu sắc trong Cây cam ngọt của tôi, <<https://giaoducthoidai.vn/buc-tranh-tuoi-tho-day-mau-sac-trong-cay-cam-ngot-cua-toi-post631201.html>>, truy cập ngày 04/11/2024.

20. Tô Sa (2023). Cây cam ngọt của tôi: Khi một cậu bé khám phá nỗi đau và tình yêu thương, <<https://dantri.com.vn/van-hoa/cay-cam-ngot-cua-toi-khi-mot-cau-be-kham-pha-noi-dau-va-tinh-yeu-thuong-20230522225723044.htm>>, truy cập ngày 06/11/2024.